

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XXIV заседание, понеделникъ, 27 май 1902 г.

(Отворено въ 8 ч. и 10 м. слѣдъ пладнѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. А. Франга.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: (Звъни.) Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь П. Шоповъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: М. Абаджиевъ, А. Арсениевъ, М. Балтовъ, Г. Бѣловъ, И. Василевъ, Л. Дуковъ, Н. Каравасилевъ, Д. Карамановъ, Б. Кръстевъ, Н. Марковъ, М. Месудовъ, Т. Михайловъ, Н. Начовъ, Г. Пеневъ, Ю. Теодоровъ, Д. Тончевъ, Г. Трифоновъ, К. Калчовъ, Н. Христовъ и Д. Цанковъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: Отъ 178 г. г. народни прѣдставители отсѣствуватъ 20. Има законно число прѣдставители — засѣданието продължава.

Има да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители, че се е разрѣшило отпущекъ на четирма души народни прѣдставители, именно: на г. Лазара Дуковъ 10 дена, на г. Александра Арсениевъ 10 дена, на г. Димитра Карамановъ 10 дена и на г. Ной Марковъ 3 дена.

Постъпили сѣ двѣ прѣдложения: първото е отъ г. Забунова, за намаление чиновническитѣ заплати, и второто отъ народния прѣдставителъ г. П. Драгудевъ, за измѣнение на чл. 39 отъ закона за пошитѣ и телеграфитѣ. Съгласно чл. 44 ще се съобщятъ по установения редъ на г. г. министритѣ.

Пристапиме къмъ дневения редъ.

Д-ръ П. Гудевъ: Искамъ да направя едно мъничеко питане къмъ г. Министра на Народното Просвѣщение и ще моля, ако е възможно, да дойде.

Министръ А. Людскановъ: Направѣте го, ние ще му го прѣдадемъ, или, ако можемъ, ще отговоримъ.

Д-ръ П. Гудевъ: Питането е къмъ г. Министра на Народното Просвѣщение.

Министръ А. Людскановъ: Споредъ правилника и утрѣ може да отговори. Министрътъ г. Х. Тодоровъ дохожда.)

Д-ръ П. Гудевъ: Щѣхъ да попитамъ г. Министра на Народното Просвѣщение дали знае, че прѣзъ великденската ваканция въ учителския съборъ, станалъ въ Плевенъ, е билъ държанъ единъ рефератъ отъ единъ учителъ, за който е излѣзла вече и брошура отпечатана, отъ който рефератъ намираме и написанъ отчетъ въ единъ столиченъ вѣстникъ. Въ този рефератъ, четенъ въ едно учителско събрание отъ 200 души учители и учителки, между другото референтътъ учителъ е казалъ: (Чете.) „Не можемъ ние учителитѣ да гледаме хладнокрѣвно къмъ нашитѣ държавници които съ своята бѣсна жажда искатъ да разширятъ прѣдѣлитѣ на България, да обединятъ нѣкакъвъ си български народъ, като хвърлиха въ пропасть цѣлата страна. Не можемъ ние да гледаме спокойно какъ безумни и алчни пакостници немилостиво разоряватъ цѣлъ единъ народъ заради нѣкакви никому вече непотрѣбни идеали. Не можемъ ние да се радваме, когато виждаме, че заради нѣкакви исторически и етнографически права на България, послѣдната се подлага на едно безчеловѣчно изстискване, на едно жестоко изтезание и разорение. Не можемъ да гледаме спокойно какъ високоучениитѣ професори отъ Висшето училище съ главатаритѣ на политическитѣ банди и всички високооблагодѣтелствуващи духовници, „тлѣсто плащани дѣйци“ и доволно дебели „писатели“, „апостоли“ и „борци“, какъ тия платени български патриоти

най-безстыдно лъжат по публичните мегдани българските граждани, че нѣкакво „черковно единство“, че нѣкакво „национално обединение“ ще опастливи българския народъ. Свива ни се душата отъ негодуване и възмущение, когато слушаме 25-годишните официални разбойници въ България, сжичитъ тия, които разориха и опропастиха страната, да капятъ българския народъ съ оружје въ ръка да защити нѣкакви черковни и национални права“. По-надолу продължава референтътъ. (Чете.) „Ние сме убийци, защото осжждаме на смъртъ и прѣмахваме всички прѣдатели и доказани пакостници на революционното дѣло, на което сме завършили коститъ си; ние сме разбойници, защото изтрѣгваме доброволно и съ насилие пари отъ ония, които сж длъжни и могатъ да дадатъ за да подготвимъ революцията. Така ни е научила историята, така ни е училъ великиятъ апостолъ Василь Левски. Но ние не сме развратници! Развратници сж ония, които си служатъ съ прѣзрѣние и осждени отъ насъ прѣдатели и блудници, като ги прогласяватъ тукъ за прѣдставители на Княза и Руския императоръ“. Въ заключение референтътъ учителъ е казалъ: „че единството на българската народност и църква ще опропасти България, че това единство крие въ себе си благодатъ само за грабителитъ, а за българския народъ то носи само нескончаема взаимно изтрѣбителна сѣчъ съ съседнитъ сжщо като него ограбени и изсмукани народи“. Цѣлиятъ този рефератъ е билъ изслушанъ отъ 200 души учители и учителки, които взели слѣдующата резолюция. Но резолюцията не е толкова релефна. (Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Да се прочете! — Д-ръ Н. Генадиевъ: Нѣма нужда!)

Азъ ще попитамъ г. Министра на Народното Просвѣщение: знае ли, че такъвъ рефератъ е билъ държанъ въ едно такова учителско събрание, и, ако знае, счита ли, че това е съвмѣстимо съ достойнството на единъ общественъ служителъ, какъвто и да е билъ той, а още по-малко съ званието на единъ учителъ, и ако счита, че това е несъвмѣстно и че ролята на държавата не трѣбва да се ограничава само съ мисията си като джандаринъ, смѣта ли да вземе нѣкои мѣрки противъ този референтъ и, ако смѣта, че трѣбва да вземе, взелъ ли е? (Ан. Коновъ: Противъ реферата може ли да се взематъ мѣрки?) Противъ референта. Вие не слушате.

Министъръ Х. Тодоровъ: По този въпросъ не зная нищо. Отъ Свищовъ бѣхъ приелъ едно оплакване, пратихъ го на инспектора да донесе и послѣ слѣдъ донесението му ще видя какво ще направя, а пъкъ за това въ Плевенъ не ми е съобщено нито отъ околийския инспекторъ, нито отъ друго и, слѣдователно, погледнато е тамъ друго-яче отъ инспектора. Така щото, нѣмамъ свѣдѣния. Азъ ще разузная какво има и, ако трѣбва да направя нѣщо отъ моя страна, ще направя

потрѣбното. Ще кажа само, че, ако е учителъ... (Н. Габровски: Не е учителъ Хаджи Диновъ!) Ако не е учителъ, то друго. (Д-ръ П. Гудевъ: Вѣстникътъ пише, че е учителъ!)

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ имамъ да отпратя едно питане къмъ г. Министра на Вътрѣшнитъ Работи и ще моля г. министра, ако му е възможно, да съобщи, истина ли е, че Таню Стоевъ, Христо Стоевъ, Петъръ Кузмановъ и нѣкой дѣдо Петъръ, както и една учителка, Тота Дончева, били набѣдени отъ нѣкаква потеря или контра шайка, отъ хора, които слѣдятъ комититъ, и че тия лица сж арестувани и закарани въ Пловдивъ и едни хвърлени въ затворъ, а на други запрѣтено да се върнатъ въ Чепеларе. На какво основание е станало туй нѣщо? Ако г. министърътъ има достатъчни свѣдѣния, да отговори.

Министъръ А. Людскановъ: Г-нъ Генадиевъ прѣди да ме запита тукъ публично, бѣше ме питалъ частно, обаче не ми обозначи имена, и го молихъ да ми даде имената да направя справка. (Д-ръ Н. Генадиевъ: Тѣй!) Сега ще взема тия имена — за нѣкои имена, за дѣдо Петъръ, напр., минаха прѣзъ мене книжа тия дни, а другитъ сж нови — и ще отговоря.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Ще Ви прѣдамъ имената и, когато добиете свѣдѣния, да ми ги дадете.

Министъръ А. Людскановъ: Съ удоволствие.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Друго едно питане има да направя къмъ управляющия Министерството на Външнитъ Работи. Въ сжщото врѣме, когато българската властъ отнима свободата на българскитъ граждани, за да варди турската граница и цѣлостта на Турската империя, турскитъ власти въ Сѣресъ сж смѣняли българското знаме и надписа на нашето търговско агентство. Ако това е вѣрно, взело ли е мѣрки Министерството, за да запази честта на България и на българското знаме?

Министъръ М. Сарафовъ: Истина е, че имамъ едно съобщение за снемане на знамето и герба въ Сѣресъ. Точни свѣдѣния ми липсватъ. Въпросътъ за оставянето нашъ почетенъ търговски агентъ въ Сѣресъ между нашето правителство и турското не е билъ окончателно свършенъ. Азъ направихъ веднага постѣжки, за да се протестира и за да се запази честта на Княжеството.

Ан. Коновъ: Бѣхъ направилъ едно питане на 20-й къмъ г. Министра на Финанситъ и нѣма никакъвъ отговоръ. Г-нъ министърътъ не знаеше случая какъ стои и обѣща да отговори. Питането ми бѣ относително акцизната властъ въ Плевенъ. Моля, ако може, да ми се даде отговоръ.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ съмъ виновенъ, защото на г. Конова, наистина, трѣбваше да отго-

вора по-рано. Той ме бѣше питалъ за това: дали въ Плѣвентъ акцизниятъ надзирателъ е задържалъ въ затвора лица, за които имало съставени актове за извършена контрабанда. Това е вѣрно. Били сж обвинени три лица въ контрабанда, съставенъ имъ е билъ актъ и акцизниятъ надзирателъ ги е задържалъ въ затворъ. Докогато се научи Министерството на Финансите за тази постѣпка на акцизния надзирателъ, затворенитѣ сж се оплакали въ окръжния съдъ и окръжниятъ съдъ е одобрилъ мѣрката на акцизния надзирателъ. Когато ние можехме да кажемъ да се пуснатъ хората, имаше вече едно рѣшение на съдилището и Министерството на Финансите не е могло да не зачете съдебното рѣшение. Дѣлото се е разгледало по-сетнѣ по същество и единъ отъ обвиненитѣ е признатъ за виновенъ и е осѣденъ, а другитѣ сж били пуснати на свобода. Вѣрно е тѣй сжщо, че акцизниятъ надзирателъ е прѣвишилъ правата, които му се прѣдвиздаватъ за такъвъ единъ случай, защото спрѣмо лица, мѣстожителството на които е познато, или иматъ затвърдено мѣстожителство, споредъ наставленията на Министерството на Финансите, той не трѣбваше да взима такива мѣрки. Азъ направихъ забѣлѣжка за това нѣщо на акцизния надзирателъ и наредихъ, щото занаярѣдъ да се изпълняватъ строго наредбитѣ на Министерството. Едно нѣщо още ще прибавя. Види се, по недоразумѣние е прилагана тази мѣрка въ Плѣвентъ; акцизниятъ надзирателъ я е приспособявалъ не само къмъ лицата, за които е тукъ дума, но въобще къмъ нарушителитѣ на закона за тютюня.

Ан. Коновъ: Доволенъ съмъ.

Я. Забуновъ: Имамъ да направя едно питане къмъ г. Министра на Правосъдието. Нѣщо прѣди три години въ Плѣвентъ една жена бѣше обѣсила мъжа си. Тя е осѣдена, но заедно съ нея и дѣтето лежи оттогазъ досега, почти три години. Тогава бѣше три години, а сега е, мисля, седемъ години. Питамъ г. Министра на Правосъдието: знае ли това и счита ли за умѣстно лежането на туй дѣте и израстването му въ затвора?

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да, това не знаа дали става дѣйствително въ затвора, но едно знаа, че въ затворитѣ има отдѣлно отдѣление за женитѣ; тѣ нѣматъ никакво съприкосновение съ другитѣ затворници. (Я. Забуновъ: Цѣль день играе съ затворницитѣ.) Това не знаа. (Я. Забуновъ: То е фактъ.) Има други отдѣления. Дѣйствително, случвало се е жени, осѣдени на затворъ, ако иматъ съвършено малолѣтни дѣца, както казва г. Забуновъ, че било това дѣте, допуца се отъ директора дѣцата да живѣятъ въ затвора тогава, когато нѣматъ друга възможность, нѣматъ нѣкои роднини или настойници да гледатъ тѣзи малолѣтни дѣца. Но ако, дѣйствително, стоенето въ затвора на това малолѣтно дѣте прѣдставлява нѣкакви неудобства

за него или за управлението на затвора, ще науча и, ако има възможность да се отстрани дѣтето, ще го отстранимъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Пристъпваме къмъ дневния редъ — второ четене прѣдложението за допълнение закона за замѣняване турскитѣ документи за право на собственостъ съ крѣпостни актове.

Докладчикътъ г. Д-ръ П. Нопковъ има думата.

Докладчикъ Д-ръ П. Нопковъ: Г-да народни прѣдставители! Комисията по Министерството на Правосъдието ме натовари да ви докладвамъ на второ четене прѣдложението на г. Пешева за допълнение закона за замѣняване турскитѣ документи за право на собственостъ съ крѣпостни актове. Това прѣдложение, както е редактирано отъ г. Пешева, има слѣдующето съдържание: (Чете.) „Чл. 9. Прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1 и 3 десетгодишенъ срокъ се продължава още съ 5 години, начинаа отъ дѣни на обнародването настоящето допълнение въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Комисията за по-голѣма ясность прие слѣдующата редакция: (Чете.) „Чл. 9. Прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1, 3 и 5 срокъ се продължава още съ 5 години, начинаа отъ дѣни на обнародването настоящето допълнение въ „Държавенъ Вѣстникъ“.

Това е, което имахъ да докладвамъ на почитаемото Народно Събрание.

С. С. Вобчевъ: Бихъ желалъ да зная, какво е разбирала комисията, какво ще стане съ онѣзи лица, които въ туй врѣме сж били глобени, сж внесли или не пари въ надлежнитѣ съдебни мѣста. Какво ще стане съ тѣзи глоби?

Докладчикъ Д-ръ П. Нопковъ: Този въпросъ, който се задава отъ г. Вобчева, бѣше разискванъ и въ комисията. Комисията намира, че ония лица, които сж глобени, трѣбва да платятъ глобата на туй просто основание, защото не сж се съобразили съ закона за замѣнение турскитѣ документи за право на собственостъ съ крѣпостни актове. Извѣстно ви е, г-да народни прѣдставители, че, ако се не лѣжа, срокътъ на този законъ бѣше изтекълъ на 2 февруарий текущата година, а, слѣдователно, всички онѣзи лица, съгласно чл. 5 отъ сжщия законъ, е трѣбвало да се глобятъ съ 5% отъ стойността на недвижимия имотъ, споредъ емлянитѣ книги; сега отъ 2 февруарий текущата година до дѣня, въ който влиза въ сила настоящето прѣдложение — а то ще бѣде въ дѣня, когато ще бѣде публикувано въ „Държавенъ Вѣстникъ“ — лицата, които сж глобени, или пъкъ които ще искатъ да замѣнятъ турскитѣ документи съ крѣпостни актове, истина е, че трѣбва да бѣдатъ глобени на туй просто основание, защото тѣ не сж изпълнили разпореждането на закона, толкозъ повече че една глоба веднажъ внесена въ държавното съкровище, не се връща назадъ.

С. С. Вобчевъ: То е известно. А за онѣзи, за които е постановено да се глобятъ и не сѫ събрани паритѣ?

Докладчикъ Д-ръ П. Нопковъ: Азъ мисля, че щомъ е постановено да се глобятъ, ако излизе законътъ и глобата не е събрана, нѣма да се събира.

С. С. Вобчевъ: Нѣма да се събира — моли, да се заблѣжи туй въ протокола.

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ сѣщо членъ въ комисията по Министерството на Правосъдието и счетовъ за нужно да взема думата, да обясни нѣкои и други работи по въпроса, който г. Вобчевъ повдигна.

Редакцията на прѣдложението на г. Пешева ние измѣнихме по слѣдующитѣ съображения: да може аслж въ тая прибавка, която сега създаваме, ясно да се разбере каква цѣль гони законодателятъ. Като приехме, че мотивътъ на законодателя е билъ само една санкция, че ще се глобятъ онии, които въ срока, прѣдвиденъ въ закона, не се снабдятъ съ крѣпостни актове, ние мислѣхме, че продължението срока на закона съ 5 години е само една друга санкция за глобата, съ която ще се наказватъ, за да може въ тоя новъ срокъ отъ 5 години да принудимъ българското население да се снабди съ крѣпостни актове. Ние тѣй взехме да разглеждаме, защото, ако влѣземъ въ материалната сжщностъ на закона, ще влѣземъ въ много несъобразности и ще изхвърлимъ цѣли чл. 3, който аслж е една аномалия въ нашето законодателство. Но тѣй като имавме прѣдъ видъ, че този въпросъ ще се уреди съ закона за поземелната собственостъ, ние сметохме, че прѣдложението на г. Пешева има само тази цѣль: да се продължи срокътъ на закона съ 5 години, и измѣнихме редакцията на г. Пешевото прѣдложение, защото бѣше, дѣйствително, неясно да казваме, че се продължава срокътъ съ още 5 години и да считаме това прѣдложение отъ момента, когато изтича периодътъ на стария законъ, който е вече миналъ за насъ. И за туй сложихме въ редакцията, че новиятъ законъ влиза въ сила отъ деня на обнародването му въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Слѣдователно, тѣй като 10-годишниятъ срокъ е миналъ и тѣй като 5-годишниятъ ще настѣпи отъ обявяването му, остава този промежутъкъ между двата срока, за който ние тѣй мислѣхме. Тѣй като вече отъ свършването на първия 10-годишенъ срокъ досега имаме туй положение, че санкцията на стария законъ трѣбва да се приложи и, които се снабдятъ съ крѣпостни актове, трѣбва да платятъ глобата, и тѣй като за въ бѣдѣще взимаме разпореждане да се продължи срокътъ, то въ тоя промежутъкъ оставатъ разпоредбитѣ на стария законъ, защото ние нѣмаме право да издаваме законъ съ обратна сила за врѣмето, което е изтекло отъ датата, ко-

гато стария законъ свършва. По тия съображения, азъ мисля, че правилното тълкувание на туй прѣдложение, което приемаме, ще бѣде, че всичкитѣ глоби, които сѫ наложени въ тоя промежутъкъ, казната трѣбва да събере и че законътъ ще има законна сила отъ деня на обявяването му. Всичкитѣ глоби, които не сѫ събрани, трѣбва да се събератъ, защото, когато актоветѣ сѫ прѣдставени прѣдъ нотариуситѣ, счита се, че правото на държавата е уврѣдено и, слѣдователно, трѣбва да си платитѣ. Тѣй мислѣхме ние.

Министъръ Д-ръ А. Радовъ: Г-да народни прѣдставители! Дѣйствително, повдигнатиятъ въпросъ отъ г. Вобчева трѣбва да се разисни тукъ, за да нѣмаме послѣ неразбории при прилагането. Тоя законъ нѣма за цѣль да даде амнистия за глобениѣ, защото, ако бѣхме присли редакцията на г. Пешева, щѣхме да направимъ една тацѣтна амнистия на хората, които сѫ консомирали нарушенията на оня законъ отъ 2 февруарий до деня, когато ще се обнародва този законъ. Ако имаме намѣрение да правимъ нѣкои опрощения на онии хора, които сѫ били глобени въ тоя промежутъкъ, тукъ не е мѣстото да направимъ тия разпоредби; трѣбва една отдѣлна законна разпоредба да стане, ако Народното Сѣбрание мисли, че трѣбва да се опрости глобата на тѣзи хора. Заради това, правилно е мнѣнието на комисията, дѣто е казано: ние даваме още единъ срокъ отъ 5 години и началото на този срокъ трѣбва да поставимъ тогава, когато, дѣйствително, началото на единъ законъ трѣбва да се постави — откогато той влиза въ сила чрѣзъ обнародването му, чрѣзъ послѣдното дѣйствие за да влѣзе въ сила — обнародването. Онии лица, които сѫ глобени отъ 2 февруарий до това начало на новия законъ, ще си останатъ глобени, защото тѣзи лица сѫ консомирали нарушението. Сега, има двѣ категории на лица глобени: едни, които окончателно сѫ глобени, защото сѫ прирани глобитѣ, и други, защото е постановено да се глобятъ. Сѣ едно и сѣщо е, г-да! Глобениѣ за тия нарушения по закона за снабдяване съ крѣпостни актове иматъ една единствена инстанция: учреждението, което ще констатира нарушението, състави актъ, глобява ги и дѣлото е окончателно свършено. Тѣй щото, тълкуванието и значението на този законъ трѣбва да си остане само това: ще бѣде въ сила отъ деня на обнародването и глобитѣ, наложени до деня на обнародването, ще бѣдатъ окончателно възложени на лицата, които сѫ глобени. Ако Народното Сѣбрание мисли, че трѣбва да се направи нѣщо съ тѣзи лица, защото сѫ понаждали подъ ударитѣ на санкцитѣ на стария законъ, който обича, може по установения редъ да направи надлежното прѣдложение, за да се тури единъ цѣръ на това нѣщо.

К. Мирски: Въпросътъ, който се повдигна, менѣ ми се струва, е толкова ясенъ, щото по него излишно е да се говори. При първото четене още

на настоящия законопроектъ, това се разясни именно, че комисията не може, както и не е излъзла, отъ рамките на законопроекта.

Азъ правя сега слѣдното допълнение на редакцията: но като се плаща крѣпостно мито вече не $\frac{1}{3}$, а $\frac{3}{4}\%$ отъ данъчната стойност на имота. Мотивитѣ сж тия: ние не трѣбва да оставимъ ненаказвани ония, които не изпълняватъ даденъ законъ, па билъ той и най-маловаженъ. А ако не продължимъ срока, ще игнорираме економическата криза, въ която се намира страната. Наистина много голѣма е глобата, прѣдвидена въ закона — 5% отъ данъчната стойност на имота, — но пъкъ бива ли съвсѣмъ безнаказано да оставимъ лицата, които сж прѣнебрѣгнали закона? Многома, безъ да сж имали основание, не сж се снабдили въ законния срокъ съ крѣпостни актове. Заради туй, азъ прѣдлагамъ тѣ да платятъ вече не $\frac{1}{2}\%$ отъ данъчната стойност крѣпостно мито, а $\frac{3}{4}\%$.

Ан. Коновъ: Г-да народни прѣдставители! Като членъ въ тая комисия, зная още нѣколко обстоятелства, които малко се засегнаха, но не се разясниха достатъчно. Въ редакцията на прѣдложението, направено отъ г. Пешева, стои тѣй въпросътъ: „прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1 и 3 десетгодишенъ срокъ се продължава още 5 години“. Изглеждаше, че тѣй редактиранъ членътъ, би могло да се разбира тѣй, както и г. Бобчевъ каза: да се счита влизането му въ сила отъ 2 февруарий. (С. С. Бобчевъ: Не съмъ казвалъ това!) Тѣй се разбираше. Заради туй, комисията се занима много върху това обстоятелство и измѣни редакцията въ такава смисълъ, да се разбира, че това измѣнение влиза въ сила отъ деня, когато се обнародва въ „Държавенъ Вѣстникъ“, а всичкитѣ тия глоби, които сж наложени отъ датата на изтичането на стария законъ до влизането въ сила на това прѣдложение, всичкитѣ тия глоби, казвамъ, сж станали *fait accompli*. Азъ не зная какъ се практикува по другитѣ мѣста, но по нашитѣ мѣста глобитѣ веднага се събиратъ: сждитѣ промъ глобятъ, веднага събиратъ глобитѣ въ марки и не може да става дума за повръщане на тия глоби. И азъ не зная, дали ще бѣде умѣстно да се продължаватъ разискванията на такъвъ единъ въпросъ, отъ който не можемъ да излѣземъ. Заради туй, азъ именно направихъ това допълнение.

Що се отнася до заявлението на г. Мирски, комисията се занима сжщо и съ тоя въпросъ. Тя намѣри, че не може да се излиза отъ границитѣ на туй прѣдложение, отъ тѣзи рамки, които се създаватъ отъ прѣдложението на г. Пешева. Ако нѣкой иска да направи измѣнение на митата или на други нѣкои положения отъ закона, той трѣбва да направи ново прѣдложение за това и тогава да мине по реда си, както трѣбва. Ето защо азъ мисля, че тѣй както е редактиранъ членътъ, ще бѣде приетъ отъ г. г. народнитѣ прѣдставители и ще бѣде полезенъ за българскитѣ данѣкоплатчи-собственици.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Азъ не мога да разбера и много пжти съмъ си задавалъ въпроса: защо е тоя законъ самъ по себе си? Защо е той, когато сжществуватъ, както завчера ви казахъ, чл. чл. 219 и 220 отъ закона за договоритѣ и задълженията, когато сжествува чл. 396 отъ гражданското сждопроизводство, споредъ който правото на собственостъ може да се докаже и чрѣзъ давностно владѣние. Ако е то по завѣщане или чрѣзъ дарение, може да се докаже съ всички условия прѣдвидени въ закона за наслѣдството и даренията; ако е по покупка-продажба — по частното продавателно, което еднакво е въ сила, освѣнъ ако се противопостави крѣпостенъ актъ. Самъ по себе си, какво казва законътъ? Всѣки, който иска да се снабди съ крѣпостенъ актъ за имотъ, за който нѣма такъвъ, и всѣки, който иска да замѣни турски крѣпостенъ актъ съ български, се глобява. Защо? Ако азъ имамъ турски документъ, нѣма да се снабдя съ български. Имате ли санкция? Не. Драгоманското бюро ще го прѣведе на български и съ него ще си послужи прѣдъ сждилищата. Нѣма да ида прѣдъ нотариуса да замѣня турскитѣ тапии съ български крѣпостни актове, защото за сждилищата това нѣма значение. Прѣведената тапия на български отъ нашето драгоманско бюро значи повече, ако обичате, отколкото новитѣ тапии. Г-нъ Министърътъ Сарафовъ е билъ очевидецъ, когато единъ много високъ човѣкъ, въ името на когото тапиитѣ се издаватъ, бѣше казалъ, че българскитѣ тапии като глѣби никнатъ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Кажете кой е!) — Че го кажа други пътъ, когато му дойде редътъ — по Куртовоконарската кория, защото тамъ сж взели хората тапии. — Въпросътъ е единъ, че не съмъ длъженъ, нито имамъ нужда да прѣвеждамъ турската тапия на български. Прѣведена чрѣзъ драгоманското бюро тя еднакво важи. Остава какво? Имотитѣ, които съмъ добилъ чрѣзъ наслѣдство или чрѣзъ дарение. Чрѣзъ наслѣдство може да се докаже съ свидѣтелски показания. Всички сждилища допускатъ да докажа съ свидѣтели, че тази нива е останала отъ баща ми по наслѣдство. Нийдѣ въ закона нѣма запрѣщение. Остава дарението. И, ако се не лъжа, въ чл. 36 отъ закона за наслѣдството е казано, че дарение не може да сжествува, ако нѣма нотариаленъ актъ. Стига ми и това. И така, за някои случаи въ нашитѣ правоотношения въ общественния животъ нѣма нужда да се снабдяваме съ крѣпостни актове, освѣнъ ако г. Мушановъ е правъ, като ви твърди, че цѣльта на тоя законъ е да заставимъ българскитѣ граждани да се снабдятъ съ крѣпостни актове. Понеже въ България нѣма институтъ на инскрипцитѣ и транскрипцитѣ, какъвто има въ Западна-Европа, дѣто всички имоти се записватъ въ единъ регистъръ при нотариата, който регистъръ е публиченъ и всѣки може да провѣрва по него, каква тежестъ лежи на извѣстенъ имотъ; понеже това не сжествува у насъ, то ако е цѣльта само да накараме българскитѣ

граждани непрѣмѣнно да си взематъ тапий за имотитѣ — азъ ви моля: защо ще ги наказвате, защо ще ги глобявате? Нѣщо повече има, г-да! Съ тоя законъ ние правимъ едно: ние, както каза и г. Каравеловъ много умѣстно, насърчаваме неакуратнитѣ хора, насърчаваме, тѣй да се каже, онѣзи, които гледатъ прѣзъ прѣсти на своитѣ работи. Напр., затуй, че азъ въ 5-годишния срокъ се снабдихъ съ крѣпостенъ актъ прѣди този законъ, слѣдъ изтичането на първия срокъ, вие ме глобихте; но вие, Иванъ Драгаповъ, не бѣхте толкова акуратенъ като мене, да идете да си вземете крѣпостенъ актъ, а чакахте да се напише единъ законъ, който ви дава още 5 години ваде; затуй, че азъ послушахъ закона и отидохъ да си взема крѣпостенъ актъ, платихъ 10 л. глоба, а вие, който прѣнебрѣгнахте тази длъжностъ, почакахте да се измѣнятъ обстоятелствата, написаха единъ новъ законъ, поощриха ви въ вашата недобростѣйствностъ, насърчиха вашата неакуратностъ, вие не отидохте да се снабдите съ крѣпостенъ актъ и сега сте освободени отъ глоба. Азъ и друго ще ви кажа: и въ тоя 5-годишенъ периодъ, който ще стане 15-годишенъ, пакъ нѣма хората да се снабдятъ съ крѣпостни актове. Ще дойде другъ периодъ, ще се намѣрятъ други народни прѣдставители и ще кажатъ: и въ интереса на хазната е, и въ интереса на гражданитѣ е, хайде да продължимъ срока още съ 5 години. И защо е тази аномалия и юридическа, и практическа? Защото самиятъ законъ нѣма *raison d'être*, освѣтъ една фискална цѣль, която гони: хазната да вземе нѣколко хиляди лева. Азъ да съмъ, нѣма да отида да взема крѣпостенъ актъ, защото нѣмамъ нужда. Азъ знаа, че никой законъ нѣма да ми попрѣчи да докажа собствеността си. Ако има споръ за нея въ сѣда, азъ ще я докажа чрѣзъ свидѣтели. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Но ще платишъ глоба!) Защо ще плащамъ глоба? Нѣма да платя глоба. (А. Урумовъ: Ако искате да ипотекирате?) Ако искамъ да ипотекирамъ, — да, съгласенъ съмъ, тогава трѣбва да се снабдя съ крѣпостенъ актъ. Прѣкрасно. Сега, какво ви казва тоя законъ? Вие, които отидохте и се снабдихте съ крѣпостенъ актъ, глобени сте, а вамъ, които не сте се снабдили, азъ ви опрощавамъ, да се снабдите безъ глоба. Вие разбирате моята мисль.

Моята мисль е, че тия хора, които не изпълниха желанието на закона и бидоха глобени, оставатъ по-малко фаворизирани, отколкото онѣзи, които не изпълниха закона и чакатъ да ги опростятъ. Тогава, ако ще направите такова нѣщо, по-право е прѣдложението на г. Мирски, че трѣбва да се прѣдвиди да платятъ нѣщо повече, отколкото онѣзи, които биха платили, или бѣха платили, когато не бѣше този законъ влѣзълъ въ сила, за да се знае, че никой законодателъ въ свѣта не поощрява прѣстѣпленieto, или, ако обичате, и неакуратността. Инакъ нѣма смисль.

Послѣ, още една аномалия виждамъ въ този законъ. Твърдятъ, че ако би било казано така:

„продължава се срокътъ още на петъ години“, това щѣло да каже, че този срокъ се продължава отъ момента, когато се прѣкрати стариятъ срокъ. Азъ съвсѣмъ не съмъ на това мнѣние, и то на простото основание юридическо, че всѣки законъ, комуто не е дадена специално обратна сила, ако не е процесуаленъ законъ, а е материаленъ, той влиза въ сила отъ момента на промулгирането му, отъ момента на публикуването му въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Законътъ, за който става рѣчь, не е процесуаленъ, а е законъ материаленъ, нѣщо повече — фискаленъ, той не може да има обратна сила, той ще има сила отъ момента, когато се публикува въ „Държавенъ Вѣстникъ“. И туринето на тази плеоназна фраза: „настоящиятъ законъ влиза въ сила отъ момента на публикуването му въ „Държавенъ Вѣстникъ“, е излишна дума, не е юридически терминъ. Въ едно правилно законодателство това не се пише; пише се само, когато на закона искатъ да дадатъ една задна дата на прилагане, или когато искатъ да му дадатъ една по-прѣдидна дата, за да могатъ гражданитѣ да го изучатъ, както бѣше наказателниятъ законъ, напр., който се прие въ 1895 г., а влѣзе въ сила на 1 май 1896 г., както бѣше и търговскиятъ законъ, който се прие въ 1896 г., а влѣзе въ сила на 1 януарий 1898 г., за да могатъ гражданитѣ да го изучатъ. Тия сж специални дати, отъ които законитѣ влизатъ въ сила, но съ специално постановление. Вашето постановление какво е? Този законъ да има сила отъ момента, когато се промулгира. То само по себѣ си е така. Никой нѣма да ви каже, че този законъ има обратна сила, че той има сила отъ 1892 г., не, но отъ момента, когато се промулгира. Ето защо, менѣ ми се струва, че като изключимъ първитѣ ми съображения за несъобразността на закона, ако ще приемете, че такъвъ законъ трѣбва да се напише, защото онзи пакъ трѣбва да остане въ сила, то трѣбва да оставите онаа редакция, която прѣдлага г. Пешевъ; защото ще бѣде смѣшно, като засѣдаватъ тукъ 56 души адвокати, между които 40 сж юристи, начело съ г. Министра на Правосъдието, добъръ юристъ, да пишемъ такива закони, които ще да дадатъ и на мировитѣ сѣдии да считатъ, че ние не ги разбираме толкозъ, колкото и самитѣ мирови сѣдии. Прочее, азъ прѣдлагамъ, щото тая редакция, която е дадена, като несотвѣтствующа на юридическата норма при влизането на единъ законъ въ сила, да се зачъртае и да остане старата редакция, защото тя е юридическа редакция.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-нѣ Такевъ, съгласно правилника трѣбва да направите писмено прѣдложението си.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да! Не искахъ да взема думата, но г. Такевъ съ послѣдната си фраза ме кара да взема и азъ думата. За жалостъ, у насъ тѣй се продължаватъ разискванията за

работи много ясни. Азъ ще направя своитѣ възражения отъ послѣдната забѣлѣжка на г. Такева. Той ни каза, че единъ мирови съдия би го разбралъ, че е така, а пъкъ ние, при всичко че тукъ имало 56 души юристи заедно съ Министра на Правосъдието — не знамъ пъкъ защо смѣси и Министърътъ на Правосъдието — не сме го разбирали. И този упрекъ срѣщу насъ г. Такевъ го разрѣшава така: Всѣки материаленъ законъ нѣма обратна сила; тъй щото, и ако не турѣхме това нѣщо, то отъ само себе си се разбира, че този законъ не може да има обратна сила. Азъ ще ви кажа, г-да народни прѣдставители — и специално за ония, които не сж юристи — че единъ отъ най-великитѣ юристконсулти въ свѣта, и специално които сж се занимавали съ въпроса за силата на законитѣ въ врѣмето, именно германскиятъ юристконсултъ Савини, и той казва — и навѣрно г. Такевъ ще остане въ свѣта самъ на това мнѣние — че това правило, какво единъ материаленъ законъ не може да има обратна сила, не е достатъчно да разрѣши всички въпроси по тази материя, и, по-специално, за сроковетѣ, въпросътъ не може да се транспира така рѣзко, така добръ съ това правило, че никой материаленъ законъ нѣма обратна сила. Азъ не обвинявамъ г. Такева въ друго, ами види се, че отдавна е изоставилъ тази материя на юриспруденцията, та така непригответенъ иде сега да казва, че съ това правило: „всѣки законъ нѣма обратна сила“, който законъ урежда материалнитѣ правоотношения на странитѣ, нѣма обратна сила. Казвамъ така просто непригответенъ е дошълъ, защото когато се уреждатъ и видоизмѣняватъ законоположенията за сроковетѣ, законодателятъ и юристконсултътъ иматъ много голѣма мжка — коя частъ отъ новитѣ срокове да отнесатъ къмъ миналото, коя частъ да оставятъ въ бъдѣщето. Азъ ще посоча на г. Такева и на ония прѣдставители, които сж били прѣзъ 1896 г., ще посоча като прѣдметъ на изучаване закона за давността, за прекрипцията, да видятъ какви мжнотии прѣдставляваше тоя законъ за прилагането му въ новитѣ срокове. Давностъ имаме по стария турски законъ, давностъ имаме и по новия законъ за давността. Ако бѣше така лесно да се прилага безъ никакво изключение, безъ никакви мжнотии правилото, че единъ материаленъ законъ нѣма обратна сила, нѣмаше да има никакви коментарии по въпроса за обратната сила на законитѣ, или изобщо по мжчната материя за силата на законитѣ, колкото се отнася до врѣмето. Ще дойда по-специално за съдържанието на тази статия, за измѣнението на чл. чл. 1 и 3. Азъ ви питамъ — защото първото правило за тълкуванието на законитѣ, граматическото тъй наречено правило, е именно, каква смисълъ дава законътъ чрѣзъ яичини, тъй да се каже, изразъ, чрѣзъ думитѣ си, чрѣзъ граматиката си, — ако прочетете прѣдложението на г. Пешева, какво тълкувание ще му дадете? Че има *continuité* въ срока — срокътъ за снабдяване съ крѣпостни актове билъ 10 години,

той се продължава още петъ години. Като го изразява това законодателятъ, какво е впечатлението, или какво ще бѣде тълкуванието, което ще му дадатъ съдитѣ, ако тѣ не знаятъ нашитѣ разисквания тукъ? — и по-добръ да ги не знаятъ, защото по-умни нѣма да станатъ, ако ние поддържаме такива теории, каквито се проповѣдватъ тукъ. Та казвамъ, че ако се прочете отъ единъ съдия, че 10-годишниятъ срокъ за замѣняване на турскитѣ документи за право на собственостъ съ крѣпостни актове се продължава съ 5 години, какво ще излѣзе? Че срокътъ трѣбва да е непрѣкъснатъ: 10-годишниятъ срокъ да стане 15-годишенъ. Значи, споредъ прѣдложението на г. Пешева, нѣма никаква празнина между 10-тѣ години и началото на новия 5-годишенъ срокъ, прѣзъ който да има санкция за глобата. Затова комисията, понеже има намѣрение да не запази това единство въ срока, непрѣкъснатостта въ срока, а да даде единъ новъ срокъ за снабдяване въ цѣли 5 години, не въ непрѣкъснатостъ, а въ прѣкъснатостъ, тя трѣбваше да го изрази изрично въ прѣдложението, при всичко че азъ не участвувахъ при редактирането на новата редакция. Това, колкото се отнася до забѣлѣжката на г. Такева, че комисията е направила излишна работа. Азъ тукъ ще я похваля, че е направила едно дѣло на ясностъ, и потрѣбна ясностъ, въ текста на закона.

Тукъ му е мѣстото да отговори на забѣлѣжката на г. Бобчева, какво ще стане съ новия срокъ. По този въпросъ азъ имамъ честта да кажа, че глобитѣ сж глоби, нарушенията сж консомирани и трѣбва Народното Събрание — ако мисли, че е несправедливо тия, които сж прибѣрзали да си взематъ актове и сж били глобени, да не бѣдатъ въ по-лошо положение отъ онѣзи, немарливитѣ, които ще си взиматъ въ бъдѣще крѣпостни актове безъ глоби, — може Народното Събрание по инициативата на нѣкой отъ г. г. народнитѣ прѣдставители да распореди нѣщо за амнистирането, така да се каже, на тия хора, за повръщането на сумитѣ, които сж дали като глоба.

По-нататъкъ искамъ да говоря за прѣдложението на г. Мирски, макаръ той да си противорѣчеше малко съ онова, което поддържаше завчера, защото асѣкъ нѣма напредѣкъ, ако нѣма измѣнение въ мнѣнията, въ мислитѣ. И дѣйствително, ако останѣхте, г-нѣ Мирски, какѣвто бѣхте въ IV-го Обикновено Народно Събрание, нѣмаше да узнаете, че сж необходими тѣзи реформи, които Вие прѣдложихте завчера. Тѣй че, за това кѹсуръ не намирамъ, защото това нѣщо повече интересува кесията на ония, които вие прѣдставлявате тукъ, и, отъ друга страна, и хазната интересуватъ. Тамъ прѣмъ интересъ азъ нѣмамъ, като министъръ на Правосъдието.

По отношение на другитѣ бѣлѣжки на г. Такева, дѣто ни каза, „азъ се чуди защо ни е потрѣбенъ тоя законъ“, азъ ще направя една бѣлѣжка такава, на първо мѣсто, че неумѣстно повдига тоя въпросъ г. Такевъ, защото прѣдложението на г. Пе-

шава по принципъ се прие; а за да съществува тоя законъ или не, да съществува, или пъкъ съвършено да се унищожи, както много умѣстно завчера г. Бобчевъ повдигна въпросъ — то е другъ въпросъ. Обаче, сега е късно; парламентарниятъ редъ не позволява да казваме, че не ни трѣбва не само това, ами да го унищожимъ цѣлия съ лошитѣ послѣдствия на стария законъ. Така щото, на първо мѣсто неумѣстно е това разискване, дали е умѣстенъ тоя законъ или не, щомъ сега сме на второ четене. Но азъ бихъ могълъ да направя нѣкои разяснения прѣдъ Народното Събрание, за да разбере г. Такевъ и другитѣ, които се съмняватъ за значението на тоя законъ, че, при всичката забърканостъ за начинитѣ, по които се констатира собствеността у насъ — защото документитѣ не създаватъ собствеността, ами я констатируютъ само, както и свидѣлитѣ констатируютъ едно право съществуващо по-рано — има една разлика — та при всичката аномалия, която, казвамъ, съществува у насъ за констатиране на собствеността върху недвижимитѣ имоти, има нѣкаква стойностъ, има случаи, дѣйствително, дѣто е потребно притежателитѣ, собственицитѣ да могатъ да констатируютъ тия си права съ крѣпостни актове. Говори се, дѣйствително — азъ много малко подробности ще кажа, защото, ако изкажа всичко, трѣбва да се занимава много врѣме и цѣла една система трѣбва да изложи за констатацията на правособствеността върху недвижимитѣ имоти — казваше се отъ г. Такева, че и съ свидѣтели може да се доказва правото на собственостъ чрѣзъ давностно владѣние, но тая е разликата, г-нъ Такевъ, между свидѣлитѣ и тия документи, че свидѣлитѣ сж проходящи доказателства, може само трима-четирма да знаятъ още за правото ми на собственостъ, придобито чрѣзъ давностно владение, и тѣзи хора може да изчезнатъ, когато стане спорно моето имущество; затова прибрзвамъ, отивамъ въ общинското управление и казвамъ: азъ нѣмамъ крѣпостенъ актъ, моля, разпитайте тия свидѣтели и издайте постановление, за да имамъ послѣ единъ крѣпостенъ актъ, когато вече не ще имамъ нужда да инвокирамъ показанията на свидѣтели, за да доказвамъ правото на собственостъ, а ще имамъ актъ. Така щото, не всѣкогащъ безъ никаква ефикасностъ е съществуването на крѣпостнитѣ актове. Освѣнъ това, ще обърна вниманието на г. г. юриститѣ, повечко въ случая да правятъ разлика между начинитѣ на придобиването правото на собственостъ. Въ всички проявления, когато се придобива правото на собственостъ, какъ се придобива това право? Въ всички проявления въ живота не е достатъчно всѣкогащъ да се установява това проявление съ едно доказателство само, ами законодателятъ трѣбва да дири по-стабилното, по-автентичното, по-могъществено, ако искате. Въ тази аномалия, която ние имаме, по-автентичното, по-могъществено, ако искате, между другитѣ начини за придобиване правото на собственостъ е крѣпостниятъ актъ. И така, имаме начинъ за придобиване на собственостъ първобитенъ; имаме начинъ чрѣзъ алиенация, чрѣзъ отчуждаване, каквито сж дарението, наследството, продажбата и пр.; имаме начинъ първобитенъ, какъто е приращението и пр. Всички начини на придобиване собственостъ не могатъ да се констатируютъ съ еднакви доказателства, затова трѣбва законодателятъ да дири най-ефикаснитѣ; а пъкъ доказателства за придобиване собственостъ тогава сж нужни, когато има споръ за придобиване имущество. А най-ефикасниятъ начинъ да се поддържа правото на собственостъ е крѣпостниятъ актъ у насъ, при всичката аномалия и забърканостъ, която съществува по въпроса у насъ. Тапийта — ще кажа на г. Такева, и съ тази забѣлѣжка свършвамъ — не е достатъчна тапийта, защото тапийта, като единъ документъ, установяваше правото на собственостъ при другъ единъ режимъ, на турския режимъ, но съдържа ли въ себе си единъ важенъ елементъ за собственика, да се счита че има фактическо владѣние на имуществото? Ако този документъ въ защита на това право е потребенъ, държането на тапийта за владѣние на имуществото не е достатъчно, трѣбва и друго доказателство, а пъкъ крѣпостниятъ актъ съдържа въ себе си законната презумция, че притежателътъ на тапийта е и фактическиятъ владѣтель на това имущество. Който е слѣдилъ практиката на нашия Върховенъ Касационенъ Съдъ въ много спорове, ще знае, че той се е произнесълъ, че държателътъ на крѣпостния актъ нѣма пужда, когато е потребенъ този фактъ, да доказва че държи и фактически че владѣе имуществото, което претендира, че е негово. Тѣй щото, въ този случай има едно прѣимущество между тапийта и нашия крѣпостенъ актъ. Азъ мога да ви цитирамъ цѣлъ редъ случаи отъ юридическия нашъ животъ, дѣто прѣимущество иматъ крѣпостнитѣ актове прѣдъ другитѣ документи за придобиване право на собственостъ. Такъвъ случай ви посочи и г. Урумовъ. Ако вие имате палежана пужда да направите ипотеката — а вие знаете законътъ за ипотекитѣ, — да направите една ипотеката за да вземете пари на заемъ отъ Банката или друго учрѣждение, трѣбва да прѣдставите крѣпостенъ актъ за да ви издаде нотариусътъ ипотеченъ актъ. Ако ние нѣмаме законъ, за да могатъ притежателитѣ да иматъ единъ крѣпостенъ актъ, който поне ще имъ създаде едно удобство да взематъ по-скоро ипотеченъ актъ, вие правото на хората, за да се ползватъ отъ поземелния кредитъ, чрѣзъ ипотекиране, ще го направите илюзорно; защото никое учрѣждение не може да се основава на частни документи, да изчерпи всички перипетии, които трѣбва да прѣкара, на които е изложенъ единъ стопанинъ, докато се снабди съ крѣпостенъ актъ. Значи, впрочемъ, съществуването на крѣпостнитѣ актове още за нѣколко врѣме ще има значение у насъ. Затова съществуването на този законъ може да се оправдае. Не отказвамъ, че

79

трѣбва да се поправи това положение у насъ, че трѣбва да се въведе една по-добра система отъ оная, която имаме съ крѣпостнитѣ актове, отговоряща повечко на бързото прѣминаване на имуществата отъ рѣка на рѣка, да приемемъ една система, каквито въ Западна-Европа има; но додѣто нѣмаме такава система, додѣто нѣмаме срѣдства — било материални, или, ако щете, и умствени — за да подготвимъ такава система, защото не е лесна задача, ще вървимъ по този режимъ, който не е свършено излѣпенъ.

А. Каранешевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣма да говоря по закона нищо, защото г. Такевъ изчерпа всичко онова, което азъ мислѣхъ да кажа, но ще обърна вниманието ви само на административната страна на закона, и то само зарадъ туй, защото тукъ чухъ г. Каравеловъ да говори, че хайнаджитѣ се отървавали, а пъкъ г. министърътъ каза, че тѣ знаели да не издаватъ актове. 90 % отъ нашитѣ собственици не знаятъ даже, че съществуваше такъвъ законъ и само тогазъ, когато изтече срокътъ, когато отидоха при съдитѣ, тогазъ узнаха туй. Тѣй че, сега азъ ще обърна вниманието ви само на административната страна, на комисията и на респективното министерство, че когато се приеме законътъ, да се обърне най-строго внимание на тая страна, именно да се съобщи на собственицитѣ, чрѣзъ кметствата да се разгласи това, и по този начинъ ще видимъ, че нѣмаме много хайнаджии за да ги обвиняваме, както искатъ да кажатъ нѣкои.

Само това искахъ да кажа.

М. Такевъ: Азъ щѣхъ да кажа нѣколко думи; но понеже г. министърътъ отсъствува, нѣма да ги кажа.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Бобчевъ има думата.

М. Такевъ: Двѣ думи искахъ да кажа, но понеже отсъствува г. министърътъ, можемъ да ги развѣнимъ тукъ сами.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Такевъ! Г-нъ Бобчевъ има думата.

М. Такевъ: Виноватъ.

С. С. Бобчевъ: Отъ разискванията, които станаха по единъ въпросъ, който азъ повдигнахъ, именно, какъ трѣбва да се разбира това законоположение, което днесъ ни се докладва отъ комисията по проекта на г. Пешева, изпъкна единъ, впрочемъ, всеизвѣстенъ фактъ: че у насъ положението на собствеността, документитѣ за собственостъ и владѣние сж поставени най-лошаво, че у насъ този въпросъ не може да бѣде неуреденъ. И, ако не друго, тѣзи разисквания трѣбва да ни наведатъ, насъ всички, та и респективното мини-

стерство, на мисълта, че трѣбва сериозно да се замислимъ върху това и да видимъ какво трѣбва да направимъ. Това е една обща бѣлѣжка, която правя, защото съ таквизъ законопроекти, съ таквизъ кърпежи — казвамъ това, безъ да съмъ противъ прѣдложението по начало — ние никога нѣма да добиемъ онуй, което е необходимата цѣль на едно законодателство за поземелното владѣние.

Най-напрѣдъ дълженъ съмъ да кажа, че този законопроектъ, както се внесе отъ г. Пешева, азъ не го разбирамъ тѣй, както го разбира почитаемата комисия по правосъдието. Азъ разбрахъ, че цѣльта на г. Пешева е да се уреди, не само да се уреди занаярѣдъ въпросътъ за глобитѣ, които се налагатъ на лицата, що сж промѣнили досега старитѣ тапии или нѣматъ никакви тапии, ами още и да се уреди положението на онѣзи, които отъ свършения срокъ до издаването на новия законъ подпадатъ подъ ударитѣ на този законъ, т. е. да се уреди и положението на онѣзи, които сж глобени и твърдѣ несправедливо. Такъвъ, мисля, е духътъ на законопроекта на г. Пешева. Какъ постави комисията въпроса? Тя го постави отъ свое гледище много правилно.

Най-напрѣдъ, по принципъ правъ бѣше г. Такевъ, като каза, че материалниятъ законъ влиза въ сила отъ деня на обнародването му, отъ деня на напечатването му въ „Държавенъ Вѣстникъ“, и че той не може да има обратна сила, освѣнъ при извѣстни изключения, за които се казва и у Савини, Лоранъ и други авторитети. Но комисията не е направила лошо, а, напротивъ, много добръ е казала — „откога влиза въ сила този законъ“. Така по се уяснява въпросътъ и се избѣгватъ нѣкои недоразумѣния, които инакъ можеха да се появятъ.

Но, пакъ още веднажъ казвамъ, цѣльта на прѣдложението, цѣльта на законопроекта, който внесе г. Пешевъ, не е тази. Цѣльта на прѣдложението е да се прѣмахнатъ и всѣкакви глоби, които досега сж наложени, както и които има да се наложатъ до обнародването на този законъ въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Този въпросъ, споредъ моето разбиране, г-да прѣдставители, почитаемата комисия по правосъдието не е обсъдила. Тя трѣбваше да го обсъди и рѣши въ една или друга смисълъ и, менѣ ми се струва, че трѣбваше да го рѣши въ смисълъ на прѣдложението на г. Пешева. Моето лично мнѣние е било — и азъ го изказахъ — че въобще тия глоби и туй задѣлжение за водене нови тапии, което се възлага върху държателитѣ на турски тапии и върху лицата, които нѣматъ никакви тапии, е една безмислица, една аномалия, както я нарѣче другъ единъ отъ прѣдговорившитѣ. Не само е безмислица заради това, което изказа г. Такевъ, но още и затуй, защото крѣпостниятъ актъ, г-да народни прѣдставители, новиятъ, дѣто се вади на основание турската тапия или пъкъ при нѣмането на никаква тапия въ рѣцѣтѣ на лицето, което си го доставя, вади крѣпостенъ актъ новъ, крѣпостниятъ актъ не струва почти нищо, когато до-

трябва прѣдъ едно сѣдилище. Не е истина, както ни се казва отъ официалната трибуна, че крѣпостниятъ актъ, когато се извади отъ единъ човѣкъ, и турне го въ джеба си и отиде въ сѣдилището, че той ще му свърши голѣма работа. Никакъ не, за жалостъ. Единъ крѣпостенъ актъ отъ тая категория може да държи човѣкъ въ джеба си и, когато му потребва, да не му послужи рѣшително за нищо. Какъ ще стане пужда за дознание съ околни люде, или за доказване съ свидѣтели давността на владѣнието. Та, казвамъ, крѣпостниятъ актъ, новиятъ, който се вади било на основание старитѣ турски талии, било при нѣмане на никакви талии, не е никакъ пужентъ при сѣществуването на доказателствата, съгласно чл. чл. 325 и 329 отъ гражданското сѣдопроизводство. Тоя крѣпостенъ актъ още повече става излишенъ прѣдъ видъ друго едно обстоятелство, прѣдъ видъ обстоятелството, че у насъ вече не се задължаватъ лицата, които купуватъ или продаватъ сега, да си вадятъ крѣпостни актове. Всѣки може съ частенъ документъ да бѣде стопанинъ на единъ имотъ, стига той да е встъпилъ въ владѣнието на този имотъ. Така щото, колкото щете дръжте крѣпостния актъ, не сте ли стопанинъ на имота, не сте ли влѣзли въ владѣнието му, вашиятъ крѣпостенъ актъ нищо не важи. И тѣй, както оня денъ, когато по начало се разискваше този въпросъ, тѣй сѣщо и днесъ, азъ пакъ повтарямъ онова мнѣние, което тогава изказахъ, — че е необходимо това задължение, да си вадятъ нови крѣпостни актове на основание старитѣ турски талии, или, при нѣмане на талии, това задължение да се прѣмахне. Новиятъ крѣпостенъ актъ само на едно мѣсто важи: когато ще си продадете имота и нѣмате талии, трѣбва да имате крѣпостенъ актъ, защото иначе нѣма нотариусътъ да ви вземе такрира; послѣ, при ипотека пакъ ви трѣбва крѣпостниятъ актъ; въ тѣзи случаи трѣбватъ нови крѣпостни актове, иначе нѣма никога да ви трѣбватъ. Сега, какво трѣбва да се направи по-нататъкъ? Азъ се боя, че и при туй законоположение за отсрочване ваденето крѣпостни актове, при сѣ че се дадохъ разяснения, пакъ ще има нѣкои въпроси доста тъмни. И не трѣбва да се упрекаваме, че толкова разискваме по този въпросъ, защото за мене е отъ жизнена важностъ тоя въпросъ, който е частъ отъ голѣмъ въпросъ за уреждането начина на стопанисването на недвижимитѣ имоти.

Сега, питамъ се азъ: какво ще стане по-нататъкъ съ нѣкои страни, които не сж зачекнати? Право е, че глобитѣ, наложени съ присѣди, съставятъ *fait accompli*, както казаха нѣкои. Безспорно е, че онѣзи, които сж глобени и не сж събрани отъ тѣхъ глобитѣ, пакъ би трѣбвало да имъ се събератъ; тѣй е редътъ, при всичко че г. Пеневъ съ прѣдложението си не мислѣше това. Но питамъ: какво ще стане съ онѣзи, които вече сж дали въ сѣдилището, сега, въ тоя промежутъкъ, стари турски талии, талии непрѣмѣни, които сж вне-

сени като доказателство, за което доказателство още единъ сѣдъ не се е произнесълъ, — съ други думи, внесени въ сѣдилището, но сѣдътъ не се е сезиралъ, не е настаналъ моментътъ, когато трѣбва да се произнесе върху тѣхъ и че имъ е наложилъ за тѣхъ глоба? Ето ви намъ сега още единъ новъ въпросъ. Има сѣдници, които никакъ не би се занимавали съ въпроса: трѣбва ли да се глобява този човѣкъ, който е внесълъ този документъ въ сѣдилището, или не. Тѣ би се ограничили съ материалната страна на въпроса, съ въпроса за доказателствата и друго нищо. Но ще има и други сѣдци съ друго гледище. Ще излѣзе новиятъ законъ, а не се е произнесълъ сѣдътъ: върху стари въ промежутъка дадени талии ще се глобяватъ ли лицата, които сж ги прѣдставили, или не? (Единъ прѣдставителъ: Нѣма.) Защо нѣма да ги глобяватъ? Внесенъ е документътъ подъ режима на стари законъ, който налага глоба на лицата, които не сж си промѣнили документитѣ, турскитѣ талии, съ крѣпостни актове... Ето единъ въпросъ, който трѣбва тоже да ни занимае, защото утрѣ-други денъ ще има контраверси и маса недоразумѣния въ сѣдилищата. Послѣ, нееднакъво ще гледатъ сѣдилищата и на слѣдующи въпросъ. Явявамъ се съ новъ искъ въ това врѣме, въ туй междущаствие, да рѣчемъ, завеждамъ единъ искъ и посочвамъ на свидѣтели, съ които искамъ да докажа давността владѣние на имота; може ли да ме глобятъ, зашто не съмъ си извадилъ новъ документъ въ туй врѣме? (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Нѣма!) Но и въ тоя случай азъ трѣбваше, като нѣмамъ документъ, да си извади новъ. Като не съмъ направилъ това, азъ съмъ нарушилъ закона и сега — това се констатира. Въпросътъ е важенъ. Ето защо всички тия въпроси изискватъ малко по-голѣмо обсъждане и его защо направихъ запитване и облѣжжи съ цѣль на уяснение, г-да народни прѣдставители. И ще прибавя, че нѣма защо да се стѣсняваме отъ ограничението, което ни поставя принципътъ, че внесенитѣ законопроекти трѣбва да се разглеждатъ въ прѣдѣлитѣ на съдържанието имъ; нека не се стѣсняваме отъ него и нека направимъ слѣдующето: да рѣшимъ да се отмѣни задължението за вадене на нови крѣпостни актове подъ страхъ на глоба и да помолимъ г. Министра на Правосѣдието да обсъди въпроса добръ, отъ всички страни, и да го внесе въ слѣдующата сесия на Народното Събрание, за да бѣде рѣшенъ по-рационално. А дотогавъ да нѣма нито такава задължение, нито глоба.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Азъ ще замина нѣщо на г. Бобчева за послѣдната покана, която ми направи. И това, което казва г. Бобчевъ, да се задѣлка да внесе такъвъ законопроектъ, не бихъ го направилъ и, който и да е министъръ, не трѣбва да го направи; защото азъ се изказахъ и когато още се внесе този законопроектъ, че не подобава на изпълнителната власть, когато съзира нѣкаква

неизправност от страна на гражданите да изпълняват своите законни задължения, да ги поощрява чрез опрощаване. Да излезе такъв закон, по инициативата на г. г. народните представители, тогава може да се каже, че има свършено друг характер. Тъй щото, аз от себе си не бих внесъл никога такъв закон. *Dura lex sed lex*. Нека се приложи законът, да се прѣмахнѣше това безпарствие, ако щете. Да се дава 10 годишен срок и съ улеснението намалено до $\frac{1}{4}$ крѣпостно мито да се снабдяват хората съ крѣпостни актове и тъй това да не правят, трѣбваше да ги оставим да прѣтърпят глобите, заради това не бих се рѣшил никога да внеса прѣдложението за продължение на срока, като прѣнебрѣгна нарушението на закона.

Другъ е сега въпросът, слѣдъ като приехме продължението на срока за ония лица, които сж глобени въ този промежутък, въ това междуцарствие. Ако запазимъ за тѣхъ принципа, че глобени въ междуцарствието да си останатъ окончателно глобени, това е въпиюща несправедливост. Защото, ако е ималъ нѣкой нещастieto да му бѣде ревандиранъ имота, та трѣбва да се защитава, или е ималъ нещастieto да умре баща му, та сега, когато трѣбва да го раздѣлят на три части, да бѣдатъ глобени, това ще бѣде несправедливо. Тогазъ онии граждани, които сж били добросъвестни изпълнители на закона и сж рѣшили да се подчинят на тоя законъ, ще ги оставимъ онеправдани срѣщу онези, които не сж му се подчинили. Заради тия неудобства и несправедливости, азъ заявявамъ на г. Бобчева, че такъвъ законопроектъ не бихъ внесълъ никога.

По отношение на другитѣ два въпроса, разрѣшението на които не се вижда въ закона, азъ има да направя слѣдующата бѣлѣжка, и ако я приеме Народното Собрание въ видъ на тълкувание на закона, не ще има мъжнотия за прилагането. Има дѣйствително лица, които сж прѣдставили и сж посочили документи за доказателство на правата имъ въ сѣдилищата, и сѣдилищата по-рано, по разни дѣлопроизводствени причини, тъй да кажа, или по процесуални, не сж имали възможност да се сезиратъ съ въпроса за глобяването или не; значи, въпросътъ за глобяването имъ стои още висящъ. Разрѣшението на този въпросъ, г-да, не прѣдставлява мъжнотия, ако си поставимъ слѣдующитѣ два въпроса или слѣдующия единъ въпросъ: кога се счита консумирано нарушението, че не си се снабдилъ съ крѣпостенъ актъ, или че не си промѣнилъ турскитѣ документи? Ако разрѣшимъ правилно този въпросъ, послѣдствието много лесно ще дойде, дали трѣбва да се глобяватъ тия лица и ще останатъ ли глобени тия лица или не. Има два начина за да разрѣшимъ този въпросъ: или да считаме, че нарушението се консумира, когато го съзре сѣдията — защото има и такива нарушения, особено фискалнитѣ, които се считатъ консумирани, когато ги съзре надлежната власт, която има право

да налага глоби — или когато си е послужила страната съ този документъ прѣдъ надлежното учрѣждение. Питамъ азъ сега: кога трѣбва да се счита това нарушение консумирано, окончателно изчерпано? Когато сѣдията ще види, че въ дѣлото има пришитъ единъ документъ турски, върху който се позовава страната, и този документъ не е прѣобърнатъ на крѣпостенъ актъ, или когато страната го е приложила при дѣлото? Нѣма съмнѣние, вториятъ случай: когато си е послужила страната съ този документъ. Защото, веднажъ даденъ на учрѣдението този документъ, той става достояние вече на учрѣдението, той е нуженъ на дѣлото вече. Оттамъ вече прикриване на слѣдитѣ на нарушението не може да става — то е консумирано вече; защото това е случайностъ сѣдията да не види тогава документа, понеже той не вижда когато става пришиването на документа къмъ дѣлото, а презумцията е, че, щомъ се дава документътъ въ сѣдилището, той е прѣдъ очитѣ на сѣдията и само нѣкои прѣпятствия фактически на врѣмето не му даватъ възможност да го види, но юридически той си е послужилъ съ документа; той е достояние на едно учрѣждение като доказателство негово и на противната страна. Значи, нарушението трѣбва да се счита консумирано, когато е даденъ документътъ въ надлежното учрѣждение, дѣто трѣбва да си служи страната съ него. (В. Поповъ: Слѣдъ изтичането на срока!) Да, слѣдъ изтичането на срока, слѣдъ 2 февруарий. (С. С. Бобчевъ: За междуцарствието!) За междуцарствието говоримъ, а не по-рано или по-късно. (Н. Мушановъ: Ами слѣдъ междуцарствието?) Междуцарствието, г-да, се продължава отъ 2 февруарий, когато падна стариятъ законъ, докогато се публикува новиятъ законъ. (С. С. Бобчевъ: Въ туй врѣме като се внесе какво ще стане?) Именно прѣстъпленieto е консумирано. Но азъ ви казахъ, че тая несправедливостъ я има въ цѣлата конструкция на този законъ. Азъ съмъ логически послѣдователенъ. Азъ говоря върху тази почва, а че законътъ трѣбва да се поднови или не, азъ ви казахъ мнѣнието си и по-рано още; азъ ви казахъ какво мисля по стойността на този законъ.

По втория случай, за свидѣлитѣ, които би призовавалъ единъ ищецъ, напр., за да докаже своето право на собственостъ чрезъ давностно владѣние, по свѣдѣнията на министерството нѣма такъвъ случай да се глобяватъ странитѣ, че не сж прѣдставили документи или че не сж снабдени съ такива, и мъжнотия за прилагането му нѣма, защото за такива собственици, които искатъ да се позоватъ на собствеността си, придобита чрезъ давностно владѣние и чрезъ свидѣтели да я докажатъ, глобяване нѣма отъ сѣдилищата, нито се е прилагало, нито отсега нататъкъ има да се прилага.

П. Драгулевъ: Азъ искахъ да кажа само това, че съ единъ новъ законъ се възстановява дѣйствието на единъ старъ законъ и че за врѣмето, въ което

този законъ не е билъ въ дѣйствиe, ние не можемъ да държимъ смѣтка. Могли бихме да прощаваме глоби и да освобождаваме отъ задължението да се плащатъ глобитѣ, които сж глобени, само тогава, когато въ това законодателно предложение имаме упоменато и това нѣщо, именно, да бѣше казалъ г. Пешевъ въ предложението, че на лицата, които отъ 2 февруарий досега сж глобени, глобитѣ да се повърнатъ, или да не се събиратъ, и въ такъвъ случай ние можехме да разискваме такава една материя и да я редактираме. Понеже такава предложение нѣмаше въ комисията, ние се ограничихме да разискваме само върху предложението, което е направилъ г. Пешевъ, и да означимъ откога този новъ законъ ще възстанови силата и дѣйствието на стария законъ. Така разсждавахме въ комисията, когато прѣредактирахме неговото предложение.

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Днесъ се говори по много въпроси, по които трѣбваше да се говори когато приемахме предложението по принципъ. Защото или трѣбва да разберемъ, че предложението на г. Пешева е само за продължение на срока, а, слѣдователно, и всички дебати по него сж изчерпани, понеже всички си казаха мнѣнието по него, или, ако влизаме въ материалната сжщностъ на цѣлия законъ, тогава трѣбва да говоримъ за новъ законъ, за което нѣма предложение. Ето защо ние въ комисията мислѣхме тѣй, че трѣбва да се ограничимъ само въ рамкитѣ на предложението, и затуй не говорихме за материалната страна на закона.

Сега, г-да, ще напомня само на г. Такева, защото ние слагаме въ край на предложението, че влиза въ законна сила отъ деня на обнародването му. Истина е, г-да народни прѣдставители, и правъ е г. Такевъ, че винаги се знае по кой начинъ законитѣ влизатъ въ сила, но ние, за да можемъ да дадемъ по-голяма яснотъ на самото предложение, за да може то по-правилно да се тълкува, сложихме го нарочно, като обмислихме, че когато единъ прочете закона и види, че влиза въ сила отъ деня на обнародването, ще мисли, че дѣйствието му е въ бъдеще, отъ деня, въ който влиза въ законна сила, слѣдователно, не е началото му отъ края на 10-годишния срокъ. И това не е голѣма грѣшка. Азъ мисля, че мнѣнието на г. Бобчева е по-право. На нашитѣ хора, които макаръ и да знаятъ да тълкуватъ законитѣ, по-хубаво е да кажемъ ясно какъвъ е законътъ, отколкото да ги оставимъ да правятъ тълкувание.

По другата страна на въпроса, именно, материалната страна на закона, нѣма нужда да се говори. Ние мислѣхме, че г. Пешевъ ще се съгласи съ тълкуванието, което ние даваме — той ще вземе думата слѣдъ насъ — именно, че той иска да се продължи срокътъ съ 5 години, като се счита, че продължението ще бѣде именно отъ обнародването на новия законъ, а за промежутъка, отъ изтичането на стария законъ и обнародването на новия, ще остане санкцията на стария законъ за замѣняване

турскитѣ документи съ крѣпостни актове, т. е. ще се глобятъ всички онѣзи, които въ разстояние на 10 години не сж се снабдили съ крѣпостни актове. Тѣй сме го разбирали и тѣй го поддържаме.

Най-подиръ ще съобща на почитаемото Събрание — защото г. докладчикътъ не направи туй — че ние въ комисията мислѣхме да вземемъ една такава забѣлжка: да прѣпоръчаме на Министерството на Правосъдието той законъ да се напечата въ отдѣлна брошура и да се изпрати въ всѣка селска община. Но туй, като излизаше пакъ отъ рамкитѣ на предложението, мислѣхме да го кажемъ въ Народното Събрание. Истина е, почитаеми г-да, че всѣки трѣбва да знае у насъ законитѣ, обаче, ние страдаме много пжти отъ това, че не знаемъ законитѣ. За селската маса ще бѣде по-желателно, както е имало въ Източна-Румелия, споредъ забѣлжката на г. Мирски, за да може да знае непосредствено народътъ, че има закони, които му създаватъ извѣстни права и задължения, по-хубаво ще бѣде особенитѣ закони отъ туй естество да се публикуватъ въ отдѣлни брошури, за да знаятъ хората. Туй го правимъ въ видъ на молба къмъ Министерството на Правосъдието, и ако мисли, че може да се направи такава нѣщо, да го направи.

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Малко думи имамъ още да кажа по работата. Г-нъ Каранешевъ говори нѣща, по които се говори вече при принципалното разглеждане на този законопроектъ. Г-нъ Такевъ не е правъ да иска да се заличатъ думитѣ: да тече срокътъ отъ обнародването на закона, новелата по закона, въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Ето защо той законъ, както се говори и при първото му разискване, е отъ фискално значение. Вие знаете, че той законъ е издаденъ, защото у насъ имаше време, въ което не се вземаха мита при прѣминаването паслѣдственитѣ и недвижими имоти отъ паслѣдодателитѣ къмъ паслѣдниците, а вие знаете, че такава мито още въ турско време сжществуваше, за каквото се издаде въ паслѣдствие законъ у насъ. Цѣльта и на вишеозначения законъ е фискална. Тѣзи думи сж толкозъ повече нужни въ закона, защото у насъ нѣма законъ, който да нарежда, откога влизатъ законитѣ въ сила, а само стои на дѣло даденото тълкувание отъ общото събрание на Касацията: да влизатъ въ сила оттогазъ, когато стигнатъ на мѣстото, дѣто ще се прилага законътъ, т. е. откогато може да се презумира, че лицата знаятъ вече за сжществуването на закона. Тукъ се касае за фискаленъ законъ, за да не би нѣйидѣ да приложатъ закона слѣдъ 3 дена отъ обнародването му въ „Държавенъ Вѣстникъ“, нѣйидѣ слѣдъ два дена, нѣйидѣ слѣдъ 24 часа. Извѣстно ви е, че въ Парижъ влизатъ законитѣ въ сила слѣдъ 24 часа отъ обнародването имъ, ако не е казано изрично кога влизатъ въ сила, а другадѣ въ Франция влизатъ въ сила слѣдъ 3 дена. У насъ нѣмаме такъвъ законъ, и, като нѣмаме, Касационниятъ Сждъ е изтъквалъ, че влизатъ

въ сила оттогазъ, откогато дойдатъ до знанието на лицата, до които се отнасятъ. Понеже се касае тукъ за фискални работи, нека се знае, че срокътъ ще тече отъ обнародването на закона въ „Държавенъ Вѣстникъ“.

Повечето отъ това, което говори г. Бобчевъ, нѣмаше да бѣде на мѣстото си, ако продължеше да говори на сѣщата тема при принципиалното разглеждане на законопроекта. (С. С. Бобчевъ: Азъ го казахъ!) Сега ще се ограничи да каже, че той е кривъ, като иска да не приемаме едно нѣщо, което вече сме намѣрили за нужно да направимъ, като по принципъ сме рѣшили да продължимъ срока за снабдяването съ документи.

Г-нъ Министърътъ на Правосъдието намѣсто да ни даде обяснение: защо еди-кое нѣщо не удобрява отъ това, което този или онзи отъ насъ прѣдлага, той ни чете, особено съ първата си рѣчь, една цѣла лекция и даже си допусна да каже, че нѣкои отъ насъ еволюирали въ своитѣ познания. Азъ доколкото разбирамъ, по-малко отъ него еволюирамъ, защото това, което съмъ прѣдложилъ и е прието като законъ отъ IV-то Обикновено Народно Сѣбрание, то и дондесъ най-големата частъ е въ сила, защото нито нѣкой е прѣдложилъ да се измѣни, нито азъ съмъ поискалъ това. Г-нъ Д-ръ Радевъ направи даже една грѣшка, но той се поправи, запитанъ отъ г. Бобчева, като каза, че крѣпостни актове, които се издаватъ по закона, за който говоримъ, имали сила като ония актове, които се издаватъ, слѣдъ като се направи обстоятелствена провѣрка за недвижимия имотъ, за който се издава крѣпостенъ актъ.

Каза ни се, че трѣбва да се държимъ въ материята. Да, азъ съмъ послѣдователенъ, и даже, вѣрвамъ, повече отъ г. Министра на Правосъдието въ случаи стои на това: какво се касае да разрѣшимъ сега — да продължимъ ли срока по една работа, по която вече той е изтекълъ? Азъ отговарямъ: да; да го продължимъ, но при по други условия, именно да плащатъ вече хората не $\frac{1}{2}\%$ отъ стойността на имота крѣпостно мито, а $\frac{3}{4}\%$ отъ стойността на имота. Това за даване всѣкому да разбере, че никой у насъ не трѣбва да остава непаказанъ, ако не почита и не изпълнява законитѣ. Сегашната глоба, 5% отъ стойността на имота, е много голѣма, която, както виждате, прѣдлагамъ за още 5 години да бѣде $\frac{3}{4}\%$ отъ стойността, а за по-нататъкъ да си бѣде пакъ 5% .

И тъй, азъ поддържамъ своето прѣдложение, като считамъ, че съмъ въ материята: да се продължи срокътъ, но при указаното условие.

Относително въпроса, който закачи г. Бобчевъ: какво ще станѣло съ онѣзи лица, които ще внесатъ книжа въ сѣда или нотариата и ще бѣдатъ глобени, много ясна е тази работа какъ трѣбва да се разрѣши: 5% отъ стойността на имота е наказанието, сега се правятъ едни други, тъй да се каже, наказателни разпоредби, въ които не се прѣдвижда никакво наказание или само $\frac{1}{4}\%$, а

известно е, че наказателнитѣ разпоредби иматъ обратна сила, ако съ тѣхъ се налага по-малко наказание.

М. Таковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ не вѣрвахъ, че г. Министърътъ на Правосъдието, когато ще защищава една материя, каквато е тази за гарантирането ужъ правото на собственостъ върху недвижимитѣ имоти, ще си послужи съ аргументация, достойна за прѣдъ едно мирово сѣдилище. Ако бихме се намирали прѣдъ мирово сѣдилище и, както каза тукъ единъ отъ уважаемитѣ другари, бихме имали за противникъ Иванъ Драгановъ, единъ педобросѣстенъ адвокатъ срѣщу си, то разбирахме още да се силваме на теории, че имало разнорѣчие върху теорията: кога единъ законъ влиза въ сила; дали въ момента на публикуването му или по-рано, или по-късно. За да не станемъ смѣшни на хората, които ще четатъ дневницитѣ на Сѣбранието, за да не мислятъ, че въ нашето Народно Сѣбрание между толкозъ души адвокати, начело съ юриста докторъ на правото г. Министърътъ на Правосъдието, нѣмаме понятие отъ теорията за влизането въ сила на законитѣ, заявявамъ, че никакво противорѣчие въ никакви теории не съществува, колкото що се касае до двѣтъ форми на законитѣ, материални и процесуални. Материалниятъ законъ влиза въ сила отъ момента на неговото промулгиране, освѣнъ ако законодателятъ не е измѣнилъ изрично неговата дата на влизането въ сила. Туй не подлежи и не е подлежало на никакво съмнѣние въ никое врѣме: ни въ римско, ни въ византийско, ни въ българско, ни въ китайско! А колкото що се касае до процесуалнитѣ закони, пакъ въ никое врѣме: ни въ римско, ни въ византийско, ни въ българско, никога процесуалниятъ законъ не е влизалъ въ сила, освѣнъ оттогава, когато се случи да се приложи, макаръ и да има процеси съ обратна сила; т. е. че процесуалниятъ законъ се прилага безъ разлика на момента, кога е промулгиранъ; когато моментъ дойде да се приложи, макаръ и по процеси, заведени прѣди 50 години, той ще се приложи. Значи, процесуалнитѣ закони нѣматъ срокъ на прилагане. Това едно. Но тукъ се каза намъ слѣдующето: какво е направила комисията, като е казала: „прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1, 3 и 5 срокъ се продължава още съ 5 години, начиная отъ деня на обнародването на настоящето допълнение зъ „Държавенъ Вѣстникъ“? Намъ ни казаха: какво зло е направила комисията? Боже мой, зло не е направила! Азъ не я упрекавамъ въ зло, но я упрекавамъ въ плеоназмъ; т. е. упрекавамъ я, че е употребила една фраза, която е нѣмало нужда да се употреби: нашитѣ сѣдни, отъ които 90% сѣ юристи, знайтъ, че всѣки законъ влиза въ сила отъ деня на обнародването му. Тукъ трѣбва да отговори на г. Мирски, който каза, че ние трѣбва да влѣземъ въ споръ да тълкуваме закона откога влиза въ сила. Кой ви казва, че трѣбва да влизаме въ споръ да

тълкуваме откога влиза законътъ въ сила? Българскитѣ закони влизатъ въ сила отъ деня, когато се публикуватъ въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Не е вѣрно твърдението, че влизали законитѣ въ сила, откогато станатъ достояние на българската публика, на българскитѣ граждани. На българската публика тѣ ставатъ достояние въ момента, когато излѣзе „Държавенъ Вѣстникъ“ въ София, защото ако кажете, че „Държавенъ Вѣстникъ“ въ Силистра ще пристигне слѣдъ 5 дена, въ Варна слѣдъ 8 дена, въ Трънъ слѣдъ 2 дена, въ Пещера слѣдъ 4 дена, въ Шумсѣ слѣдъ 8 дена — дѣ ще му излѣзе край? Кой ви държи вамъ смѣтка? И послѣ, туй се говори за централнитѣ градове, ами ние, които живѣемъ въ крайнитѣ села на Рупчосъ, кога ще считаме, че сѣ взели знание отъ съществуването на тоя законъ? Кой ще му брои числото на днитѣ, въ които ще достигне дотамъ пощата. И кой ще установи, че не е имало нѣкакво прѣпятствие на пощата? Тѣ сѣ нѣща невъзможни, никой съдъ не ги прилага, и ако такова рѣшение има отъ Касацията, азъ не зная, но то е абсурдно. Въ Франция има специаленъ членъ 3 на тѣхния законъ, дѣто изрично е казано, че толкозъ дена слѣдъ пристигането на тоя законъ въ еди-кой си департаментъ влиза въ сила, и тамъ се публикуватъ законитѣ друго-яче, не като у насъ, тамъ барабанщици биятъ и пр. (Министръ Д-ръ А. Радевъ: Оставиха я тази система въ Франция.) Искамъ да ви кажа, че нѣма зло направено, но понеже сте желали тоя законъ да влѣзе въ сила отъ момента, когато се публикува, когато се публикува въ „Държавенъ Вѣстникъ“, това ви желание се привежда въ изпълнение съ самия фактъ, дѣто вие казвате, че прѣдвидениятъ срокъ се продължава съ още 5 години. И фертикъ! А какво става въ тоя промежутъкъ? Считаме, че тоя промежутъкъ не съществува. Събранитѣ глоби сѣ глоби. Така щото, г. министрътъ съвѣсѣмъ не е правъ, като ви казва, че върху това може да има нѣкакъвъ споръ. Никакъвъ споръ въ никакви съдилища не може да има.

Послѣ, г-да прѣдставители, една много умна дума се казала въ Българското Народно Събрание отъ единъ добръ юристъ, какъвто бѣше покойникътъ Д-ръ Грековъ: когато се пишатъ закони, не се пишатъ тѣхнитѣ коментари, защото тѣ нѣма да приличатъ на закони, а ще приличатъ на турското Меджеле, дѣто въ всѣки текстъ има по петъ тълкувания и примѣри, нѣща, които сѣ отживѣли своето врѣме днесъ. И затуй днесъ назначаваме за съдии хора, които иматъ наука въ главата си, да могатъ да комбиниратъ науката съ текста на закона и да го прилагатъ. Ето защо ние нѣма пужда да пишемъ коментари на закона, когато пишемъ самия законъ; самиятъ законъ е кратъкъ, лаконически, той е извлѣченъ отъ науката и живота, и онѣзи, които го прилагатъ, тѣ сѣ хора на науката и на живота и ще съумѣятъ да го прилагатъ. Моята цѣль не е за да обвиня комисията, че е направила нѣкакъвъ грѣхъ, но да кажа, че

когато се пишатъ закони, трѣбва да се пишатъ по всичкитѣ правила на науката, защото иначе ще станемъ смѣшни.

Но, г-да, да се повърнемъ на първия прѣдметъ. Какво вие гоните съ тоя законъ? Г-нъ министрътъ каза: ние искаме да стабилизираме нашата недвижима собственостъ, да я направимъ постоянна, щото като замръкна азъ тая вечеръ стонанинъ на моята пива, да не осъмня безъ нея. (Министръ Д-ръ А. Радевъ: Не е вѣрно! Това не съмъ казалъ. Азъ ви казахъ да намѣримъ отъ съществуващитѣ срѣдства най-доброто. Вие имате тази тактика да изопачавате думитѣ и да наидете криви заключения.) Имайте търпѣние, г-нъ министре! Послушайте малко. (Министръ Д-ръ А. Радевъ: Какво ще Ви слушамъ! — Палуца залата.)

Споредъ нашия законъ . . . (Гласове: На прѣдмета!) Ето, г-да, на прѣдмета съмъ, да видимъ каква аномалия поражда тоя законъ. Споредъ нашия законъ за задълженията и договоритѣ, чл. 219, всѣки, който иска да бжде стопанинъ на единъ имотъ, трѣбва да има актъ за покупка и продажба, или, ако е по дарение — актъ за дарение и т. н. Добръ. Вие принуждавате гражданитѣ, подъ страхъ на наказание, да си стабилизираатъ собствеността съ крѣпостни актове. Азъ тогава моментално бихъ ви казалъ: защо не наказвате и онѣзи граждани, които иматъ да взиматъ повече отъ 200 л. и които прѣдъ съда не могатъ да докажатъ аладжака си съ свидѣтели? Защо не ги заставите да иматъ за тѣхъ записи? Защо не кажете: всѣки, който иска да прѣдяви въ съда искъ за повече отъ 200 л., ако нѣма писменъ документъ, глобява се съ 5% отъ стойността на аладжака? Положението е същото. (И. Воденчаровъ: Не е същото!) Нали и тамъ вие искате да охраните хората отъ недобросъвестни отвѣтници, да охраните хората отъ недобросъвестнитѣ посѣгателства на собствеността? Ако тапнитѣ биха имали нѣкакво значение, за какво ще ме накарате, подъ страха на наказание, да си замѣня турската съ българска тапия? Защо ще ме наказвате? Нѣмате причини да ме наказвате. Но всички тия примѣри друго ще родятъ. Г-нъ Вобчевъ справедливо наведе два случая. Завелъ съмъ процесъ днесъ, когато дебатирате по закона, и съмъ прѣдставилъ своя документъ; съдътъ не се е произнесълъ, но когато слѣдъ една-две години ще се произнесе, рѣшението му ще има обратна сила отъ днесъ, когато съмъ завелъ процеса. Е добръ, тоя документъ съдътъ ще го има прѣдъ видъ. Днесъ съдътъ какво ще направи? Ще ви глоби, казвате вие; утрѣ влиза този законъ въ сила, нѣма да ви глоби. Защо? Какъ ще го тълкувате вие тогава? Г-нъ министрътъ искаше да даде автентично тълкувание. Съдътъ ще ви каже: понеже този законъ не е влѣзълъ въ сила, а като влѣзе утрѣ въ сила, понеже тази тапия още не ви бѣше послужила, можехъ азъ въ всѣки единъ моментъ, понеже е граждански процесътъ, да си я оттегля — а въ гражданскитѣ процеси вие знаете, че странитѣ сѣ

стопани на своите доказателства, съ каквито сръдства желая, съ такива мога да си послужа; ако не сж достатъчно силни да докажа своя искъ, то е моя работа, ще ми отхвърли искътъ, но азъ съмъ стопанинъ на тия документи — и така, внесохъ днесъ документа, слѣдъ 5 дена ще се гледа процесътъ и азъ на четвъртия денъ си го оттеглямъ. Немъ съдията може да ми каже: Вие, г-нъ Такевъ, не можете да си оттеглите документа. Защо да не мога? Даже ако противната страна заяви подлогъ противъ моя документъ, съдътъ ще ме пита: желаете ли да се ползвате отъ този документъ? Азъ съмъ господаръ да кажа: не желая, считайте го за бѣла хартия, минѣте по-нататъкъ. Какво ще направите? Ще ме накажете ли? Защо? Ето, значи, какви недоразумѣния може да се случатъ. Тогава какво излиза? Излиза, че това прѣдложение не е всестранно изучено. А още повече, понеже се сезираме съ единъ въпросъ, който има за цѣль да застави нашитѣ граждани да се снабдятъ съ нѣкои документи за своята собственостъ на недвижимитѣ имоти, добръ ще бѣде да се изучи законътъ и да се състави нѣкое и друго законоположение въ него, или съвършено да се отмѣни, да се остави на гражданитѣ да защищаватъ своитѣ недвижими имоти така, както защищаватъ и своитѣ движими имоти; както за аладжакъ повече отъ 200 л. не ме заставяте да имамъ записъ подъ страхъ на глоба, така и въ тоя случай. (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: И за 1.000.000 л. не Ви заставя законътъ да имате записъ!) И азъ искамъ туй да кажа. Защо не ме заставяте за 200 л. да имамъ записъ, а ме заставяте да имамъ тапия, подъ страхъ на наказание, за едно парче нива, която струва 5 л.? Съ туй ли ще стабилизира собствеността? Нѣма така да се стабилизира собствеността, защото нѣма смисълъ. (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: И това не казахме!) Затуй казвамъ, че тоя законъ е безмислица! Вие не можете да ставате оцекунни на хората какъ ще защищаватъ правата си. Ще ги защищаватъ съ клетва, тамъ дѣто е допусната; ще ги защищаватъ чрѣзъ дознание отъ околни люде, тамъ дѣто сж допустими; ще ги защищаватъ съ свидѣтели, тамъ дѣто сж допустими. Защо ще ме накарате непрѣмѣнно, ама непрѣмѣнно, вмѣсто да докажа собствеността си чрѣзъ дознание, чрѣзъ околни люде, да имамъ тапия? Вѣдъ ти ми си съвадалъ тия сръдства да доказвамъ своитѣ права — чрѣзъ свидѣтели, дознание, клетва и др., защо ме ограничаватъ сега, подъ страхъ на наказание, да прѣдпочитамъ едното сръдство прѣдъ другитѣ? Ето, слѣдователно, аномалията кѣдѣ е.

Ето защо, за да се разберемъ по-добръ, г-да прѣдставители, понеже въпросътъ е дѣйствително много важенъ и тѣй като въ нашето Народно Сѣбрание лежи единъ законъ, който, по моитѣ свѣдѣния, е доста добръ, прѣведенъ отъ френски, отъ италиански и други нѣкои закони, материаленъ законъ за собствеността, внесенъ отъ г. Пешева въ едно

отъ миналитѣ Сѣбрания, може да се приеме, да се адаптира отъ сегашното министерство, да го възприеме съ едни малки измѣнения, за да можемъ още тая сесия да напишемъ законъ за урегулиране на нашата собственостъ. А съ такива палиативи, съ такива кърпежи, както каза г. Бобчевъ, цѣльта нѣма да се постигне. Прочее, за да излѣземъ отъ тоя водовъртежъ, прѣдлагамъ слѣдующето: да се повърне днешното прѣдложение въ комисията и тамъ изново комисията да се сезира съ всички тия повдигнати въ сегашното засѣдание въпроси, за да се изучи по-добръ. (Ан. Коновъ: Ако има прѣдложение направено!) За да се повърне въ комисията, нѣма нужда отъ прѣдложение, защото е най-обикновено нѣщо. И, ми се струва, единственото сръдство, безъ да се накърни, ако обичате, това прѣдложение, е да се повърне въ комисията, да се изучи по-добръ и да се внесе изново въ Народното Сѣбрание съ всички възможни случаи, които може да дадатъ разни тълкувания въ съдилищата.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля г. Такева да се съобрази съ чл. 47 отъ правилника.

М. Милевъ: Г-да прѣдставители! Като членъ отъ комисията, мога да ви съобща за нѣкои работи, за които досега не се говори отъ почитаемиѣ говоривши членове на комисията. Почти всичкитѣ тия прѣдложения, които се направиха отъ г. г. говорившитѣ, и нѣколко други, ние ги имаме на разискване въ комисията и се разрѣшаваха, разбира се, не едноврѣменно, а при повдигането на всѣкой въпросъ се разискваше поотдѣлно и слѣдъ туй се рѣшаваше. Така, ние се занимахме съ слѣдующитѣ въпроси по туй прѣдложение, собствено по закона и прѣдложението. Най-напрѣдъ се попитахме: има ли нужда отъ закона за замѣняването на турскитѣ документи съ крѣпостни актове, за който г. Такевъ и г. Бобчевъ казватъ, че е излишенъ, и, ако нѣма нужда отъ него, може ли да се отмѣни законътъ въ това положение на работата? Т. е. ние, като комисия на Народното Сѣбрание, на която е дадено прѣдложението на г. Пешева за разглеждане, можемъ ли да се занимаемъ съ отмѣненето на тоя законъ, или не? Имаше въ комисията болшинство — макаръ гласуване да не стана — но чини ми се, че ако имаме туй право: да искаме отмѣнението на тоя законъ, щѣше да има болшинство за отмѣнението му; т. е. съвършено да го нѣма. Но като вземахме прѣдъ видъ тия именно съображения, че въ Народното Сѣбрание прѣди гласуването прѣдложението на г. Пешева, по приемането му по принципъ, станаха разисквания и се каза, че комисията нѣма право да излиза вѣнъ отъ това прѣдложение, ние намѣрихме, че не можемъ да отмѣнимъ този законъ изцѣло; но, същеврѣменно, като се попитахме, има ли нужда отъ законъ, намѣрихме, че има нужда отъ него. Като отидохме по-нататъкъ, намѣрихме, че има

ужда съществена отъ този законъ по двѣ причини: първо, защото, отъ една страна, той има и гони фискална цѣль и, второ, отъ друга, че донѣкъдъ се урежда съ него собствеността у насъ. Намѣрихме още, че не е желателно, слѣдъ като е имало единъ законъ, който е съществувалъ 10 години, да прѣсечемъ отведнажъ тоя редъ, по който гражданитѣ сж привикнали да се снабдяватъ съ документи за право на собственостъ, да ги върнемъ въ единъ хаосъ — да нѣма документи, съ които да се уячвава собствеността. Като имаме прѣдъ видъ още, че и министерството рано или късно ще внесе проектъ за собствеността, който ще обгръща тая материя, ще урегулира собствеността, и, слѣдователно, ще се тури край на тая аномалия, ние приехме тая редакция и признахме, че тоя законъ ще принесе полза и се има нужда отъ него.

Повдигна се въпросътъ за срока: дали този срокъ, който е поставилъ г. Пешевъ въ прѣдложението си, трѣбва да остане 5 години или да се увеличи на 10 години, или пъкъ на повече или по-малко? Имаше нѣколко прѣдложения по този въпросъ. Но нека направя едно отстъпление най-напрѣдъ, като прочета прѣдложението на г. Пешева, че послѣ ще ви кажа какви разисквания станаха по-нататъкъ: (Чете.) „Прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1 и 3 десетгодишенъ срокъ се продължава още 5 години, начина отъ деня на обнародването настоящето допълнение въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Понеже идѣше дума за срока, нѣкои отъ г. г. комисаритѣ прѣдложиха срокътъ да се продължи съ 10 години, а не съ 5, но същевременно да се взематъ други мѣрки, та да се тури край на частнитѣ актове. Сир. да се направи едно прѣдложение отъ прѣдставителството, или пъкъ да се внесе отъ министерството единъ законъ, съ който да се прѣсече пжтьтъ на издаването на частни актове; а като имаме този законъ, че всички граждани сж длъжни въ 10-годишенъ периодъ да се снабдятъ съ крѣпостни актове, щѣхме да имаме едно положение такова, че слѣдъ 10 години, ако не всички граждани, то поне повечето стопани на разни собственности щѣха да се снабдятъ съ крѣпостни актове, сир. щѣше да се уреди веднажъ завинаги собствеността у насъ.

Имаше и друго мнѣние, да се не туря никакъвъ означенъ срокъ, но да се прѣдвиди, че настоящиятъ законъ продължава срока дотогава, додѣто се издаде законъ за собствеността. Но по разни причини и съображения, съ болшинство въ комисията се намѣри най-умѣстно именно да се приеме срокътъ, който г. Пешевъ прѣдлага въ своето прѣдложение.

Повдигна се сетитѣ трети единъ въпросъ: редакцията за обнародване прѣдложението на г. Пешева тѣй ли да се остави или да се съкрати, защото прѣдложението се състои отъ двѣ части. Прѣдложението на г. Пешева, както го казахъ, е такова: „Прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1 и 3 десетгодишенъ срокъ се продължава още 5 години, начина отъ деня на обнародването на настоящето допълнение въ

„Държавенъ Вѣстникъ“. Едни прѣдлагаха да се спре това прѣдложение именно до думитѣ „още 5 години“, сир. да не се упоменава датата, откога ще влѣзе въ сила това прѣдложение. Комисията ето по кои съображения прие, че трѣбва да съществува и втората алинея отъ прѣдложението на г. Пешева. Погрѣшно се говори отъ нѣкои господа, които казваха, че комисията е направила това допълнение, относително датата, отъ която да се счита влизането въ сила на този законъ. Напротивъ, това съществува въ прѣдложението на г. Пешева. Имаше прѣдложение: да се махне ли това, или да не се махне. Комисията намѣри, че не трѣбва да се махне тази частъ на прѣдложението зарадъ туй, защото, като се знаеше че по закона за замѣняване турскитѣ документи съ крѣпостни актове за право собственостъ на недвижими имоти срокътъ изтича на 1 февруарий 1902 г. и отъ тая дата настѣтъ друга частъ отъ закона е въ сила, именно наказателната, намѣри, че ако остави прѣдложението на г. Пешева безъ втората му частъ, щѣше да се породѣ, може би, съмнѣние за датата, отъ която прѣдложението влиза въ сила, и ние се намѣрихме въ едно положение, което трѣбва да се поясни съ другъ законъ, и то именно туй, че като не турѣхме втората частъ, породѣ се въпросъ: какво трѣбва да стане съ онѣзи лица, които досега сж глобени по този законъ. Ако комисията имаше право да разпространява по-нататъкъ този законъ, ние щѣхме да махнемъ тази алинея, за която г. Такевъ каза да се махне, слѣдъ като се прѣдвидятъ други разпореждания въ други членове, отъ които щѣше да се разбере, че може и безъ туй допълнение да мине законътъ. Но, както се каза, понеже безъ туй обяснение ще се породѣ едно съмнѣние въ сждилицата, откога трѣбва да се счита тая дата и какво трѣбва да стане съ онѣзи лица, които не сж внесли глобитѣ, ние намѣрихме, че за пояснение трѣбва да остане втората частъ отъ прѣдложението на г. Пешева, и зарадъ туй трѣбва ти да съществува. Повдигна се този въпросъ: какво трѣбва да стане съ глобитѣ, които сж паложени на лица, нарушили този законъ. Понеже, казахъ и по-рано, въ Събранието, при първото четене на туй прѣдложение, се взема рѣшение отъ Събранието, комисията да не се разпростира по-нататъкъ отъ прѣдложението, ние намѣрихме, че трѣбва да се спремъ тукъ; а пъкъ за глобитѣ, ако прѣчи нѣщо, Народното Събрание може да намѣри, може да вземе рѣшение, било по прѣдложение на нѣкого отъ прѣдставителитѣ, да се опростятъ тия глоби, или пъкъ министерството да внесе законъ, за да се опростятъ тия глоби; защото и ние намираме, че дѣйствително не е право да се глобяватъ онѣзи хора, които въ туй междупарствие, отъ 1 февруарий досега, както се изразиша нѣкои оратори, сж се снабдили съ крѣпостни актове, а сж глобени, защото по-рано не сж направили това; но не можехме ние да промѣняваме, попълваме или измѣняваме други членове отъ закона, за които

нѣмаше предложение. И зарадъ туй комисията намѣри, че, за да може да се попълни туй предложение на г. Пешева, необходимо е почтаемото министерство да внесе единъ законопроектъ и да каже да се опростятъ всички глоби наложени на лицата, които сж се снабдили съ крѣпостни актове отъ 1 февруарий досега, а тѣй сжщо да се не взематъ никакви глоби и на онѣзи лица, които сж внесли документи въ сѣдилищата, а цѣкъ не сж били глобени. Та, казвамъ, комисията именно по тия съображения не вмѣкна въ тоя законопроектъ туй, което се желаше отъ нѣкои отъ г. г. прѣдговорившитѣ.

Най-сетѣ, г-да прѣдставители, въ комисията се повдигна и другъ въпросъ. Защото повечето отъ комисаритѣ казваха, че нашето население не знало, макаръ и да сж се минали повече отъ 10 години, за съществуването на този законъ, по който собственицитѣ на имущества сж длѣжни да замѣнятъ турскитѣ си тапии и онѣзи, които нѣматъ никакви тапии, да се снабдятъ съ крѣпостни актове, то повдигна се този въпросъ: понеже въ Румелия сжществуваше едно много хубаво разпореждане, щото всѣки законъ, слѣдъ като се приемеше отъ Областното Сѣбрание, биваше напечатенъ, вънъ отъ сборницитѣ, и въ едни отдѣлни листове, наречени общински листове, и тѣзи листове се изпращаха до всички общински канцеларии изъ областта, не е ли умѣстно да се допълни туй предложение на г. Пешева съ това разпореждане, щото настоящиятъ законъ, вънъ отъ напечатването му въ „Държавенъ Вѣстникъ“, да бѣде напечатано и на отдѣлни листове, както предложението, тѣй и цѣлиятъ законъ, и да се разпратятъ на общинскитѣ управления за залѣпване на по-видни мѣста, тѣй щото да иматъ възможность всички граждани и селяни да го прочетатъ и изучатъ. Но като видѣхме, че ние ще излѣземъ вънъ отъ границитѣ на предложението на г. Пешева, намѣрихме за по-добръ да се възложи на г. докладчика да прѣпорѣча отъ трибуната на Народното Сѣбрание на почтаемото министерство, щото да разпреди за отпечатване на закона за замѣняване на турскитѣ тапии съ крѣпостни актове, а тѣй сжщо и туй предложение, като отдѣлни листове, да се прати въ всичкитѣ общински управления, сир. да се даде най-голѣма гласность на този законъ. А слѣдъ изтичането на този 5-годишенъ срокъ, който се прѣдвижда сега въ настоящето предложение, тогавашното правителство да се намѣри прѣдъ едно положение съвсѣмъ друго, отколкото сегашното; сир. да се намѣри въ това положение, щото повече отъ българскитѣ граждани като сж се снабдили съ български документи, съ крѣпостни актове за своитѣ имущества, да може то — правителството — да приложи наказателната частъ на закона и сѣдилищата да налагатъ глоби на хайлязитѣ, или айнаджитѣ както каза г. Каравеловъ, съ други думи да се прилага строго законътъ за онѣзи, които въ този 5-годишенъ срокъ не сж се разпоредили да се съобразятъ съ него.

Ето защо, казвамъ, би трѣбвало туй предложение на г. Пешева да се приеме, както е предложено отъ него, съ прибавката, която е направила комисията, щото освѣнъ думитѣ „чл. чл. 1 и 3“ да се прибави „и чл. 5“, въ който тѣй сжщо се говори за сжщия 5-годишенъ срокъ. Въ заключение казвамъ, комисията, слѣдъ като изучи всеотранно всичкитѣ тѣзи предложения, които се направиха отъ страна на нѣкои господа, намѣри, че, въ каквото положение стоимъ спрѣмо този законъ, никаква прибавка, измѣнение, или унищожение на закона не може да се направи, а трѣбва да се приеме предложението на г. Пешева съ прибавката на комисията, тѣй както се чете отъ г. докладчика.

II. Пешевъ: Г-да народни прѣдставители! Цѣльта на моето предложение е извънредно скромна. Азъ не мислѣхъ, че съ туй предложение ще се прави едно прѣобразование въ начина на придобиване и прѣхвърляне правото на собствеността; това е една материя много сложна и много трудна. Напълно сподѣлямъ бѣлѣжитѣ, които правятъ уважаемитѣ г. г. Бобчевъ и Такевъ, материята за уреждането недвижимата собственост, макаръ и сложна, трѣбва единъ денъ да се уреди. Това, разбира се, не може да се постигне съ моето скромно предложение. Това е една законодателна работа, извънредно сложна и трудна. Нѣколко Народни Сѣбрания сж се занимавали съ този въпросъ по законопроекта за собствеността по Министерството на Правосѣдието. Прѣдъ видъ трудността на тази материя, Народното Сѣбрание не счете за нужно и възможно слѣдъ приемането по принципъ законопроекта, да го приеме и на второ четене. Съ такава трудна материя ние не можемъ да се занимаемъ съ нея въ тази извънредна сесия, и то по частната инициатива на народното прѣдставителство. Съ тази материя трѣбва да се заеме самото правителство чрѣзъ специаленъ законопроектъ. Азъ внесохъ моето предложение прѣдъ видъ належащата нужда да се избави населението отъ тия извънредно голѣми глоби, на които отъ февруарий насамъ то е изложено. Трѣбваше частъ по-скоро да се избави населението отъ тия глоби. Какъ можеше това да стане? Трѣбваше ли да чакаме законопроектъ за собствеността, или трѣбваше да прибързаемъ съ едно измѣнение, съ единъ кърпежъ къмъ съществуващия законъ, за да се спре това глобяване, непомѣрно на силитѣ на българскитѣ граждани? Тази е скромната цѣль на моето предложение, и мисля, че съ него се постига цѣльта, която азъ гоня, а именно отъ обнародването на настоящия законопроектъ, или — нека се съглася съ г. Такева, щото да не се казва отъ обнародването му — отъ влизането му въ сила, всички лица, които прѣдставляватъ въ сѣдилищата турски документи и които нѣматъ никакви документи за право на собственост, да не могатъ да се глобяватъ, както това става отъ февруарий насамъ. Отъ влизането въ сила на този законопроектъ всички, които си

служатъ съ какви да е документи, нѣма да бждатъ глобявани.

Положи се въпросъ: какво ще стане съ ония, които сж глобени досега, и съ тия, които, макаръ да не сж глобени, но подлежатъ на глоба, защото вече сж прѣдставили документитѣ въ сѣдилището. Прѣди всичко, азъ не можехъ да дамъ обратна сила на моя законопроектъ, именно защото не можехме съ тоя законопроектъ да отмѣнимъ влѣзлитѣ въ законна сила опрѣдѣления на нашитѣ сѣдилища. Има опрѣдѣления и рѣшения за налагане на глоби, които сж влѣзли въ законна сила. Наложениитѣ наказания, които не можемъ съ допълнението на закона за замѣняване турскитѣ документи съ крѣпостни актове да отмѣнимъ, могатъ да се отмѣнятъ по реда, прѣдвиденъ въ конституцията — чрѣзъ едно опрощаване на глобитѣ имъ отъ Народното Събрание, било чрѣзъ помилването имъ отъ Кнѣза по ходатайството отъ надлежния министеръ. Народното Събрание ще има грижата, вървамъ — ако правителството не стори това — да приеме едно прѣдложение за опрощаване на глобитѣ на всички ония, които сж глобени отъ февруарий до влизането въ сила на настоящия законъ. Вървамъ, че почитаемото министерство, ако му се поднесатъ молби за опрощаване на глоби, ще бжде снисходително и ще ходатайствува прѣдъ Негово Царско Височество Кнѣзътъ за подобно опрощаване. Надѣвамъ се, че и Народното Събрание, като съзнава, че такива глоби сж наложени несправедливо на нѣкои български граждани, само то ще внесе, по своя инициатива, едно прѣдложение за опрощаване на тѣзи глоби.

Прави се въпросъ: какво ще стане съ ония лица, които до влизането въ сила на настоящия законъ, отъ февруарий досега, сж внесли въ сѣдилището нѣкои документи, които не сж оформени съгласно закона. Азъ мисля, че къмъ тия лица ще се приложи по-лекиятъ законъ — тоя законъ, който ги освобождава отъ наказание. А кой е този законъ? Той е новиятъ законъ, който ще приемемъ сега. Веднажъ нѣма наложено наказание на лицето, което си е послужило съ такива документи, веднажъ го заварва настоящия законъ прѣди налагането на тази глоба, несъмнѣно е, че сѣдята, който и да е той, ще се ржководи отъ закона, който е по-мекъ. Това е едно начало, върху което не трѣбва никакво разискване. Тѣй щото, мисли, като ближайша цѣль на настоящия законопроектъ е да се избави населението отъ бждѣщи едни глоби, налагани поради едно просто незнание и опущение на закона, и понеже количеството на тия лица, които сж глобени е извънредно много голѣмо, безъ да се впуштаме върху въпроса: дали съ този законопроектъ за замѣняване турскитѣ документи се стабилизира и утвърждава правото на собственост, което е една материя трудна и сложна, азъ ще моля почитаемото Народно Събрание да се съгласи да приеме този законопроектъ и на второ четене тѣй, както го е поправила комисията, а другитѣ нѣща,

за които народното прѣдставителство намѣри, че е нужно да се направятъ, нека взематъ тѣ инициативата и нека направятъ по-сериозно прѣдложение и азъ отъ се сърце бихъ се съгласилъ да се уреди една такава материя. (Гласове: Изчерпанъ е въпросътъ.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нѣ Димитровъ има думата. (В. Димитровъ: Отказвамъ се.) Г-нѣ Драгулевъ има думата. (П. Драгулевъ: Отказвамъ се.) Г-нѣ Поповъ има думата. (П. Поповъ: Отказвамъ се.) Г-нѣ Мушановъ има думата. (Н. Мушановъ: Отказвамъ се. Азъ асѣкъ нѣмамъ правото да искамъ думата.) Г-нѣ Воденчаровъ има думата. (И. Воденчаровъ: И азъ се отказвамъ.) Г-нѣ Статковъ има думата. (В. Статковъ: И азъ се отказвамъ.)

Г-да прѣдставители! Има една прибавка, направена съгласно чл. 47 отъ правилника, която трѣбва или да се изпрати въ комисията и тя да я внесе въ прѣдложението на г. Пенева, или пъкъ да се видоизмѣни тукъ прѣдложението. Сега, желае ли Народното Събрание да се разисква тази прибавка на г. Мирски днесъ, или да се прѣпрати на комисията изново, както гласи чл. 47 отъ правилника? Прибавката е: „по ще се плаща крѣпостно мито не вече $\frac{1}{2}\%$, а $\frac{3}{4}\%$ отъ данѣчната стойностъ на имота“.

Това е прибавката на г. Мирски. (М. Такевъ: Прѣди това има друго прѣдложение.) Исква ли Народното Събрание да се разисква тая прибавка? (Гласове: Не желае!) Ако не иска, ще я тури на гласуване. (Гласове: Да се гласува!)

Полагамъ на гласуване прибавката на г. Мирски, която е слѣдующата: „Чл. 9. Прѣдвидениитѣ въ чл. чл. 1. 3 и 5 срокъ се продължава още съ петъ години, начинай отъ дѣна на обнародването на настоящето допълнение въ „Държавенъ Вѣстникъ“, „по ще се плаща крѣпостно мито не вече $\frac{1}{2}\%$, а $\frac{3}{4}\%$ отъ данѣчната стойностъ на имота.“

Н. Мушановъ: Азъ мисля, че съвършено неумѣстно е да се гласува прибавката сега. Ние не знаемъ каква ще бжде сѣдбата на прѣдложението на г. Пенева и, ако само то се приеме, тогавъ прибавката ще слѣдва подиръ прѣдложението. Ако то се гласува, тогава ще гласуваме и прибавката.

М. Такевъ: Трѣбва да турите на гласуване първо мѣстото прѣдложение!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ не мога да излѣза вънъ отъ границитѣ на постановленията на правилника. Тукъ въ чл. 47 е казано слѣдующето: „Тия поправки и прибавки се подаватъ писмено на прѣдседатели. Тѣ трѣбва да се разискватъ веднага, или да се прѣпратятъ на надлежната комисия за изучаване и докладване още въ сѣщия дѣнь, или пъкъ въ едно отъ идущитѣ засѣдания.“ Понеже по тази прибавка никой не иска думата,

азъ я полагамъ на гласуване и, ако Народното Събрание я отхвърли, ще остане само предложението на комисията, тъй както е направено по-рано.

В. Статковъ: Г-да народни представители! Азъ не съмъ противъ прибавката, която г. Мирски иска да прибави; имамъ даже други нѣкои прибавки, които мисля, че непрямо трѣбва да се приложатъ, за да може този законъ да не остане въ същото положение, въ което е досега, и подиръ 5 години да се занимаваме по същия начинъ. Напр., ще трѣбва споредъ мене — това, което се авансира отъ нѣкои г. г. представители — да туримъ нѣкое по-голямо наказание подиръ изтичането на срока; затова трѣбва да се намалятъ такситѣ или митата, които се плащатъ споредъ единъ членъ въ закона — 5 или 6. Казано е, че се освобождаватъ отъ мито имотитѣ до сто лева. Азъ мисля, че ние трѣбва да кажемъ, че имотитѣ до 200 л. се освобождаватъ не само отъ мито, но и отъ гербови марки. Затова трѣбва да туримъ наказание по-голямо, подиръ изтичането на срока, за да могатъ да иматъ единъ страхъ, че ще има по-голяма глоба подиръ 5 години, та дребнитѣ земледѣлци да побързатъ да се снабдятъ съ крѣпостни актове. Но за тия работи, които азъ считамъ да ги прибави като прибавка, азъ мисля, че трѣбва да направя едно предложение, въ което ще може да се постави и прибавката, която г. Мирски предлага

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ, съгласно правилника, трѣбва да имамъ писмено предложение и тогава мога да питамъ Народното Събрание: да се разисква ли или не, и ако не желае да се разисква, нѣма да се разисква. Желаетъ ли Народното Събрание да разисква по предложението на Статкова? (Гласове: Никой не иска думата! Да се гласува!)

В. Статковъ: Тия прибавки азъ не ги давамъ сега; азъ си запазвамъ правото да внеса своитѣ прибавки съ особено предложение, съ което предложение ще се съгласи и г. Мирски. Така че, това е послѣдна работа.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Така щото, вие нѣмате никаква прибавка сега.

Поставямъ на гласуване и моля ония г. г. народни представители, които искатъ прибавката, предложена отъ г. Мирски, да се разисква сега, да си вдигнатъ, ржката. (И. Воденчаровъ: Изчерпанъ е въпросътъ! Да се гласува, които сж за предложението на г. Мирски.) Трѣбва най-напрѣдъ да се гласува, желае ли Камарата да изпрати туй предложение на г. Мирски, въ видъ на прибавка, въ комисията или не желае? Ако не желае, ще се гласува: приема ли се тази прибавка, или не, защото иначе се изчерпва въпросътъ. (Глъчка.) Моля, г-да, досега щѣхме да свършимъ.

Моля ония г. г. представители, които приематъ, щото прибавката, предложена отъ г. Мирски, да се прати въ комисията отново, да си вдигнатъ ржката. (Никой не вдига ржка.) Значи, не се приема.

Моля ония г. г. представители, които приематъ прибавката тъй, както е предложена отъ г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Пада.

Тогазъ остава само едно предложение. Моля г. г. народнитѣ представители, които приематъ предложението, както е направено отъ комисията, тъй: „Чл. 9. Прѣдвидениятъ въ чл. чл. 1, 3 и 5 срокъ се продължава още съ 5 години, начинай отъ деня на обнародването настоящето допълнение въ „Държавенъ Вѣстникъ“, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Има още едно предложение отъ г. Такева, но понеже не бѣше прибавка, нито добавление къмъ това предложение, азъ не го поставихъ на гласуване. Това е ясно отъ правилника. Ще кажа само, че г. Такевъ, заедно съ 10 души, сж направили едно предложение, щото цѣлото предложение да се изпрати отново на комисията, за да изучи въпроса по собствеността. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: То се рѣши!) За да бждемъ справедливи, ще прочета предложението, както е дадено: (Чете.) „Молимъ предложението за допълнение закона за замѣняване на турскитѣ документи за право на собственостъ съ крѣпостни актове да се повърне обратно въ комисията за по-обстоятелно изучаване на въпроса. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Нѣма нужда да се гласува! — С. С. Бобчевъ: То е вече анахронизъмъ!)

Вдигамъ заседанието за 10 минути.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието се продължава.

К. Мирски: Г-да народни представители! Тѣй като врѣмето е доста напѣднало, азъ правя предложение да прѣредимъ дневния редъ: да пристѣпимъ къмъ законопроектитѣ, за да иматъ комиситѣ работа.

Я. Забуновъ: Същото щѣхъ да кажа и азъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Иматъ ли нѣщо г. г. министритѣ противъ предложението на г. Мирски?

Министъръ А. Людскановъ: Нѣма съмнѣние, че по-важно е законопроектитѣ да се гледатъ, но е осветено правото така също и по интерпелациитѣ. Азъ съмъ готовъ да отговоря на направенитѣ ми запитвания и всѣки день нося моята папка, но ако Народното Събрание направи въпросъ и желае да разглежда законопроекти, азъ нѣмамъ нищо противъ. Но азъ съмъ готовъ да отговоря по интерпелациитѣ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване прѣдложението на г. Мирски. Онѣзи г. г. народни прѣдставители, които искатъ да прѣредимъ дневния редъ, т. е., вмѣсто отговоритѣ на г. г. министритѣ по запитванията, да се почне съ прочитането на законопроектитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Гласове: Болшинство. — Други: Мнѣшество.) Понеже има съмнѣние, моля г. г. квесторитѣ да прѣброитъ гласовѣтѣ. Онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Мирски, да се прѣреди дневниятъ редъ днесъ, т. е., намѣсто отговоритѣ на г. г. министритѣ по запитванията, да имаме на дневенъ редъ законопроектитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Мнѣшество.) Народното Събрание не приема.

Д. Драгиевъ: Това показва, че болшинството не иска да се занимава съ законопроекти.

Я. Забуновъ: Азъ бихъ желалъ, ако толкова много се настоява на това, то поне утрѣ да опрѣдѣлимъ специално засѣдание за интерпелациитѣ, а сега да се занимаемъ съ законопроектитѣ, които отъ 10 дена стоятъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Забуновъ, Вие можете да имате право, но Народното Събрание не е на Вашето мнѣние.

Я. Забуновъ: Тогава утрѣ да се турятъ на пръвъ дневенъ редъ.

Министъръ А. Людскановъ: Запитвача г. Такевъ го нѣма тукъ. Азъ не искамъ да се възползувамъ отъ неговото отсъствие, та въ този случай азъ бихъ могълъ да отстъпя. (И. Воденчаровъ: Да е дошълъ!) Не желая въ неговото отсъствие да отговарямъ, за да не каже, че съмъ искалъ да му отговоря, когато го нѣма. Азъ съмъ готовъ да му отговоря.

И. Воденчаровъ: Извикайте го.

С. Арсениевъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Министърътъ на Търговията и Земледѣието знае, че азъ имамъ една интерпелация, отправена къмъ него, и надѣя се, че той е готовъ да ми отговори.

В. Статковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че ние трѣбва да вземемъ рѣшение, щото г. г. министритѣ да отговарятъ на интерпелациитѣ и тогазъ, когато интерпелаторитѣ не засѣдаватъ въ Народното Събрание. (Д. Петковъ: Нали трѣбва да развие интерпелацията си?) Защото, ако осветимъ този принципъ, ние трѣбва да се бавимъ много за такива работи. Правъ е г. Драгиевъ, дѣто казва, че ние се занимаваме съ несериозни работи. (Г-нъ Такевъ дохожда.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Такевъ, имате думата да развиете запитването си.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Азъ бѣхъ получилъ едно съобщение, че Кюстендилскиятъ окръженъ управителъ билъ назначенъ — новиятъ, г. Спасъ Соколовъ — билъ назначенъ да отиде и земе мѣстото си и на 8 януарий или февруарий, не помня добръ, направили актъ за приемане на управлението отъ бившия окръженъ управителъ Радославовъ. За първитѣ 7 дена, когато вноси трѣбвателната вѣдомость за изтегляне заплатата на стария окръженъ управителъ и на новия, направили слѣдующето пѣщо: новиятъ окръженъ управителъ прѣдлага, стариятъ окръженъ управителъ да получи за 7 дена, а той да получи за 8-й и т. н. Но понеже акта носилъ дата 7-й, то отъ ковчежничеството не се съгласили; казали, че окръжниятъ управителъ, стариятъ, ще получи за 7 дена, и вие, новиятъ управителъ, не можете да получите, освѣнъ при единъ случай: ако измѣните датата на акта за приемането, намѣсто 8, да напишете 7 януарий. И окръжниятъ управителъ, като му повѣрнали това, той заповѣдалъ още единъ пакъ, неспрѣмъбно ковчежничеството да заплати, но ковчежникътъ пакъ отказалъ. Тогава окръжниятъ управителъ Соколовъ заповѣда да се изтрие датата, да се направи тази дата отъ 8 на 7, като съ туй е мислѣлъ, че може той да получи за това число заплатата. Този актъ, обаче, билъ изпратенъ въ министерството, оттамъ билъ изпратенъ въ прокуратурството и едно просто гледане на акта ще установи, че този актъ е билъ фалшифициранъ, датата му била изтривана по заповѣдъ на окръжния управителъ, за да получи заплатата за единъ денъ, когато въ сѣщностъ датата на приемането и прѣдаването на длѣлата не била тази. И за туй азъ съмъ направилъ слѣдующето запитване: (Чете.) „Истина ли е, че настоящиятъ Кюстендилски окръженъ управителъ г. Спасъ Соколовъ, за лична облага е заповѣдалъ на стария писаръ Коритаровъ, отъ неговото управление, да фалшифицира, чрезъ изтѣркване, датата на акта за прѣдаване управлението на окръга отъ бившия окръженъ управителъ г. Радославовъ на него, настоящиятъ такъвъ, като прѣправили датата отъ 8 на 7 януарий т. г., че ужъ Соколовъ, сегашниятъ окръженъ управителъ, билъ получилъ управлението на 7 януарий, а, слѣдователно, ималъ право той да получи заплатата за 8 януарий? б) Какви свѣдѣния се намиратъ въ Министерството по това прѣстѣпление на окръжния управителъ? и в) Мисли ли г. Министърътъ, че ако всичко това е вѣрно, мисли ли той, че Соколовъ може още да заема високата длѣжностъ окръженъ управителъ?“

Когато това мое запитване е било депозирано на бюрото и четено отъ трибуната, азъ отсъствувахъ, но въ туй врѣме г. министъръ Людскановъ, мисли, е далъ извѣстни обяснения, като е казалъ: вѣрно е, такова нѣщо има и азъ наказахъ подсекретаря, като го уволнихъ и го дадохъ подъ судъ. Сжщеврѣменно, азъ получихъ копие отъ едно заявление, направено отъ този човѣкъ, за когото г. Министърътъ е казалъ тукъ въ мое отсъствие, че

дѣйствително намѣрилъ виновния и го наказалъ, като го отчислилъ и го далъ подъ сѣдъ; този сѣщи господинъ дава едно заявление на г. министра съ копие до мене, съ което казва: днесъ, г-нъ министре, като отговарихте на запитването на г. Такева, Вие казахте, че Вие мене сте уволни по тая фалшификация, че ужъ азъ съмъ билъ фалшификаторъ. Заявявамъ Ви, че никой не ме е уволнявалъ за нѣкакво прѣстѣпление, не съмъ давалъ подъ сѣдъ и че резолюцията на моето уволнение гласи: да се има прѣдъ видъ за друга длѣжностъ. Сега считамъ за необходимо да добавя това, за да бѣде пълненъ г. министрътъ въ своя отговоръ. Значи, питамъ: вѣрно ли е, че окръжниятъ управителъ Соколовъ е заповѣдалъ на Коритарова да изтрие датата 8-й и да я направи 7-й, за да получи заплатата за 8-й, и ако е вѣрно, мисли ли, че този окръженъ управителъ, който е извършилъ това прѣстѣпление, което се наказва съ окови, може да продължава да бѣде окръженъ управителъ?

Министръ А. Людскановъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Такевъ въ края на своята рѣчь каза, какво въ негово отсъствие съмъ билъ казалъ, че азъ съмъ билъ уволнилъ този подсекретаръ, който се прѣдполагаше, презумираше се, да е направилъ фалшификация. Таквоязъ нѣщо не съмъ казалъ, ами — протоколитъ сѣ тукъ, може да ги четете, а нѣкои отъ васъ чухте — азъ казахъ, когато се прочете г. Такевата интерпелация, че нужда отъ интерпелация нѣма; азъ мога и сега да отговоря, не зная дали г. Такевъ е тукъ, но мога да му кажа, че отъ даннитъ, които се намиратъ при дѣлото, изглежда като да е фалшифициралъ датата подсекретарътъ, който е уволненъ, прѣди азъ да бѣда министръ на Вътрѣшнитъ Работи; а понеже даннитъ указватъ, като че ли той е виновенъ за тая работа, азъ ще направя потребното и съмъ даже прѣдписалъ да се даде подъ сѣдъ. Обаче, подиръ туй се събраха повече свѣдѣния и азъ ще си позволя да ви утрудня, като дамъ подробно обяснение по този въпросъ, който се състои въ слѣдующето. На 17 априлий, прѣди г. Такевъ да направи своята интерпелация, Минко Радославовъ е далъ въ Министерството на Вътрѣшнитъ Работи едно заявление, съ което казва, че му заплатили за единъ день по-малко — вмѣсто за 8 дена, за 7 дена — и че туй по малко заплащане го направилъ Соколовъ съ користна цѣль, като е подправилъ или зарѣчалъ да подправятъ датата на акта за сѣдането и приемането длѣжността на окръженъ управителъ. Министерството, като се получило това заявление, пратило да иска обяснение отъ г. Соколова, толкозъ повече че не можеше никой да допусне, какво единъ окръженъ управителъ, на билъ който да е, ще си позволи да отиде дотамъ, щото да кара хората да правятъ фалшификация за единъ день заплата, която прави много малка сума. Дѣйствително, на министерството се видѣ много чудновато това оплакване и то, *proprio motu*, безъ да

бѣде накарано отъ нѣкого, изпрати, както и слѣдваше, това заявление на Радославова до окръжния управителъ въ Кюстендилъ. Послѣдниятъ е далъ слѣдующитъ пояснения. Поясненията му сѣ отъ 26 априлий. (Чете.) „Честъ имамъ да съобща въ министерството, въ отговоръ на прѣдписанието му № 980 отъ 19 того, слѣдующето:

Пристигнахъ въ гр. Кюстендилъ, слѣдъ като бѣхъ назначенъ за Кюстендилски окръженъ управителъ, на 5 януарий вечерта. Повикахъ г. секретаря на окръжното управление и го попитахъ, дали сѣ готови всичкитъ книжа за да отида въ окръжното управление и приема управлението; той ми отговори, че всичко било готово, но че прѣдшественикътъ ми г. М. Радославовъ заявилъ, че още сѣщата вечеръ не искалъ да прѣдава, нито пъкъ на 6 и 7-й, които били несприжтствени дни, а на 8 януарий. На това азъ се съгласихъ, макаръ и да нѣмаше причини да се отлага прѣдаването, понеже, както е извѣстно и на министерството, сѣдането и приемането длѣжността на окръженъ управителъ става само съ подписването на единъ актъ, което можеше да стане още на 5-й вечерта“ — и дѣйствително, актътъ, подписанъ на 8-й, е кратъкъ, нѣколко реда, и могълъ е да бѣде подписанъ 10 пѣти и на 5-й. Той гласи слѣдующето: (Чете.) „Днесъ 8 януарий 1902 г. долуподписанитъ: досегашенъ Кюстендилски окръженъ управителъ М. М. Радославовъ, уволненъ съ указъ отъ 31 декемврий 1901 г. подъ № 470, и новоназначениятъ за такъвъ Снасъ Соколовъ заключихме настоящия актъ за удостовѣрение, че съгласно прѣдписанието на Министерството на Вътрѣшнитъ Работи отъ 3 того подъ № 19, първиятъ отъ насъ прѣдаде, а вториятъ прие управлението на Кюстендилския окръгъ. Сѣщо тѣй се прѣдадохъ и приеха двадесетъ и три дѣла, съдържащи конфиденциална прѣписка отъ 1878 г. доднесъ и два шифра, изпратени отъ Министерството на Вътрѣшнитъ Работи.

Настоящиятъ актъ се състави въ четири екземпляра.

Прѣдалъ: М. М. Радославовъ

Приелъ: Сп. Ив. Соколовъ.“

Този е актътъ за сѣдането и приемането. Значи, могло е да стане на 5-й, но по искането на Радославова, Соколовъ се е съгласилъ да стана на 8-й. (Чете.) „Така щото актътъ се подписа на 8-й сутринята, отъ което врѣме г. Радославовъ прѣстана да изпълнява длѣжността, а азъ встъпихъ, и на 8-й всички излѣзли отъ управлението ми писма сѣ подписани отъ мене.

При съставяне на вѣдомостъта за заплатитъ на служащитъ въ управлението, съ която работа бѣ натоваренъ още отъ миналата година бившиятъ подсекретаръ М. Цаневъ, на г. Радославова вписано било да му се отпусне заплата само за 7 дена, понеже се е считало, че той като е прѣстаналъ да служи на 8-й сутринята, то и не му се слѣдва заплата за него день, т. е. 8 януарий. Обаче, когато подсекретарътъ“ — този подсекретаръ, който е

уволненъ по-послѣ и се оплаква — „се явилъ въ ковчежничеството за да изтегли заплатиѣ, контролѣрътъ на ковчежничеството му казалъ, че трѣбвателната вѣдомость била нередовна, понеже заплатата за г. Радославова трѣбвало да се отпусне за 8, а не за 7 дена. Това като се съобщило на г. секретаря при управлението ми, той казалъ на подсекретаря да приготви друга вѣдомость и я изпрати на г. Радославова за подписъ, та да може да се впише заплатата му за 8 дена, обаче подсекретарьтъ казалъ, че ще отиде пакъ въ ковчежничеството и се помъчи да убѣди контролѣра да отпусне заплатата така, както сѣ съставени книжката, понеже, ако станѣло нужда да се изпраща вѣдомостъта за подписване отъ г. Радославова, щѣла много да се забави, понеже въ това врѣме г. Радославовъ билъ по агитационна обиколка изъ Еленската околия, та мѣчно било намирането му.

Когато подсекретарьтъ отишълъ повторно въ ковчежничеството, контролѣрътъ му казалъ, че може да допусне изплащането, но като се поправи датата въ акта отъ 8 на 7, което подсекретарьтъ направилъ и веднага изтеглилъ заплатитѣ.

Това, обаче, се научихъ едвамъ сега, когато по сжщата работа се бѣ писало и въ в. „Изгрѣвъ“.

Така щото, отъ всичко дотукъ изложено министерството ще види, че както отъ моя, така и отъ страна на г. секретаря при управлението ми не се е знаало нищо по това, нито пъкъ е правено по наше искане, но че това подсекретарьтъ го е направилъ види се съ цѣлъ да се не забави изтеглянето и изплащането на заплатитѣ.

Това много добръ го е знаалъ и г. Радославовъ, на когото, по всѣка вѣроятность, е съобщено отъ подсекретаря, та не е имало нужда да повдига всяката тая аларма, толкозъ повече че е подалъ заявление и въ прокурорството.

Окръженъ Управителъ: С. Ив. Соколовъ
и. д. Секретаръ: П. Ковачевъ.

Значи, това нѣщо е отговорилъ сегашниятъ управителъ г. Соколовъ. На основание тѣзи данни, както виждате, ако има нѣщо направено, то е направено отъ подсекретаря, комуто отъ много врѣме, отъ миналата година още е била възложена тая работа; той е слѣдялъ дали чиновницитѣ се подписватъ на вѣдомостъта. Сжщото става и въ министерствата. Счетоводителътъ, или единъ отъ помощницитѣ му, ходи при всичкитѣ чиновници да се разписватъ прѣдварително въ вѣдомостъта, отива съ нея въ ковчежничеството, изтеглява заплатитѣ и ги раздава на чиновницитѣ.

Когато азъ заявихъ туй нѣщо, че отъ даннитѣ, които се имаха дотогава въ министерството, ако има нѣкоя нередовность, тя може да падне не върху управителя, а върху подсекретаря, този послѣдниятъ, който е билъ уволненъ на 8 мартъ, като чель, види се, въ вѣстницитѣ това, което съмъ говорилъ по запитването на г. Такева, писалъ ми едно писмо, за което помена и г. Такевъ, защото и нему е

пратилъ, види се, прѣписъ, въ което казва, не че азъ съмъ билъ заявилъ, че съмъ го уволнилъ, както казвате Вие — това не може да съмъ заявилъ, защото е уволненъ прѣди да стана азъ министъръ на Вѣтрѣшнитѣ Работи—а той казва: Вие, г-нѣ министре, сте заявили, на основание даннитѣ, които се намиратъ при дѣлото, че азъ съмъ фалшификаторьтъ. Азъ Ви заявямъ, че не е вѣрно, и азъ искамъ прѣдаването въ сждъ управителя. Вслѣдствие на туй негово заявление и понеже имаше интерпелация, азъ повторно пратихъ всичкото дѣло на г. Соколова и му поисканъ повторно обяснение: Вие казвате за подсекретаря, че е виновенъ, той казва, че не е виновенъ; пояснѣте повторно работата. И той отговаря слѣдующето: „Въ отговоръ на прѣдписанието Ви № 1.136 отъ 8 того честь имамъ да Ви съобща, г-нѣ министре, че азъ пакъ настоявамъ да твърди, че ако има правена нѣкаква поправка въ акта, то отговоренъ за това трѣбва да се счита бившиятъ при управлението ми подсекретаръ М. Цаневъ, което се вижда и отъ приложенитѣ тукъ обяснения, дадени отъ писаритѣ при управлението ми Коритаровъ и К. Василенвъ.“

Всички книжа по заплатата на служащитѣ въ окръжното управление се приготвяваха отъ подсекретаря, слѣдователно, той лично е отговоренъ за тѣхната нередовность.

Прилагатъ се приложенията. Окръженъ управителъ: Сп. Ив. Соколовъ, Секретаръ: П. Ковачевъ.

Ето и писменитѣ обяснения отъ двамата писари, които помагатъ на подсекретари и сѣ му помагали и въ данния случай. (Чете.) „Дадено отъ старшия при Кюстендилското окръжно управление писаръ Н. Коритаровъ, относително поправяне датата въ акта отъ 8 на 7 януарий т. г., по сдаване длъжността отъ бившия Кюстендилски окръженъ управителъ г. М. Радославовъ на замѣстника си г. С. Соколовъ.

На 8 февруарий, когато, както всѣкога, бѣ упълномощенъ и отиде да изтегли заплатата на чиновницитѣ и служащитѣ въ окръжното управление бившиятъ подсекретаръ Маринъ Цаневъ, около 10½ часътъ се завърна въ канцеларията и ми каза: „Коритаровъ, за да изтеглимъ заплатата днесъ, необходимо е да се поправи датата въ акта по сдаване длъжността на управителя отъ 8 на 7 януарий, затуй ето акта и поправи датата“. Понеже актътъ бѣ писанъ отъ младшия писаръ К. Василенвъ, то го дадохъ нему да го поправи, който го и поправи, но понеже се познаваше, то азъ изтъркахъ съ ножъ поправката и слѣдъ тога го поправихъ ясно и прѣдадохъ акта на Цанева, който отиде въ ковчежничеството и изтегли сумата и я раздаде на правоимѣющитѣ.

Дали за това е било извѣстно на г. г. окръжния управителъ и секретаръ азъ не знаехъ, но отпослѣ разбрахъ отъ самия Цаневъ, че за поправяне датата въ акта управителътъ Соколовъ нищо не е знаалъ, а секретарьтъ г. Ковачевъ ако и да е знаалъ, обаче, неговата заповѣдъ: „да се поправи вѣдомостъта и се изпрати Радославову за подписъ, та слѣдъ

туй да се изтегли сумата“, не е била изпълнена отъ подсекретари Цаневъ. Писаръ: Н. Коритаровъ.“

Отъ другия писаръ: (Чете.) „Кирилъ Василиевъ, младши писаръ при Кюстендилското окръжно управление, относително поправяне датата въ акта отъ 8 на 7 януарий, по сдаване длъжността отъ бившия Кюстендилски окръженъ управителъ г. М. Радославовъ на замѣстника си г. С. Соколовъ.

Единъ день прѣзъ мѣсець февруарий, не помня положително на кое число, бившиятъ подсекретаръ при същото управление, М. Цаневъ, като бѣ отишълъ въ ковчежничеството, както всѣкога, да изтегли заплатата на чиновниците и служащите при управлението, завърна се въ канцеларията около часътъ 10½ прѣди обѣдъ и, като дойде въ стаята на писаритѣ, обърна се къмъ старшия писаръ съ слѣдующитѣ думи: „Коритаровъ, за да можемъ да изтеглимъ заплатата, необходимо е да поправимъ датата въ акта отъ 8 на 7 януарий“. Последниятъ отъ своя страна, понеже акта го бѣхъ прѣписалъ азъ, заповѣда ми да го поправа азъ. Азъ го поправихъ, но се познаваше поправката, затуй Коритаровъ го изтърка и го поправи по-ясно. Друго по това нищо не зная.“

Както виждате, г-да народни прѣдставители, понеже Минко Радославовъ е далъ дѣлото на прокурора, понеже Цаневъ е, който — както по всичко се вижда — е заповѣдалъ, за да могатъ по-скоро да си взематъ заплатитѣ, да се поправи датата, то азъ заповѣдахъ да се даде тая работа на съдилището и, ако виновниятъ е Цаневъ, той ще отговаря, ако ли пъкъ управителътъ е виновникътъ, нека той да отговаря. Но отъ книгата се вижда, че никаква уминшеностъ е нѣмало, за да опети Радославова единъ день, ами тѣзи чиновници сж причината, които сж бързали да си получатъ на 8 февруарий заплатата, та, понеже г. Радославовъ е билъ далечъ да отидатъ да го търсятъ, направили сж тая работа, за която вѣрвамъ, че и съдилищата едва ли биха могли да ги осждятъ, толкозъ повече че и контролорътъ знаелъ това. Така стои въпросътъ и менъ ми се струва, че нѣма какво да се осжда управителътъ.

М. Такевъ: Понеже г. министърътъ заяви, че дѣлото е пратилъ на съдилището, азъ съмъ доволенъ отъ отговора. Само една забѣлѣжка, ако ми позволи г. министърътъ. (Министъръ А. Людскановъ: Моля ви се, кажете!)

Менъ ми направи странно впечатление само туй, че г. министърътъ е поискалъ непосредствено обяснения лично отъ окръжния управителъ. Когато ние обвиняваме единъ околийски началникъ или окръженъ управителъ, да се иска отъ него обяснения и тѣ да се считатъ като доказателство, менъ ми се струва, че това е малко рисковано. По-добъръ би било, ако въ такъвъ случай, понеже се касае работата до единъ високъ чиновникъ, управителъ, би делегиралъ г. министърътъ единъ ревизоръ — въ министерството има такива ревизори.

Но понеже работата е отишла по-далечъ — въ съдилището — азъ съмъ доволенъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Арсениевъ има думата да развие своето запитване.

С. Арсениевъ: Моето запитване се осланя на закона за градобитнината.

Министъръ П. Абрашевъ: Азъ не съмъ казалъ, че ще отговарямъ днесъ на него.

М. Такевъ: На моето запитване ще се отговаря, г-нъ прѣдседателю!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тогава слѣдва запитването на г. Такева до г. Министра на Обществения Сгради. Има думата г. Такевъ да развие своето запитване.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Получихъ отъ Плѣвентъ едно писмо, подписано отъ нѣколко души видни граждани и, може да се каже, едни отъ най-виднитѣ, въ което писмо ми разправятъ слѣдующето нѣщо. Тамъ имало нѣкой си полякъ на име Цибулски, който билъ безъ работа и, излиза, че той билъ чуждъ подданикъ; той билъ добъръ приятелъ на тамошния „добъръ“ кметъ, на гр. Плѣвентъ, и този г. кметъ силно настоявалъ прѣдъ държавния инженеръ тамъ, щото този г. Цибулски непрѣмѣнно да се назначи на работа, макаръ да имало много души мѣстни хора, мѣстни подданици, които чакали работа, обаче, този г. Цибулски билъ назначенъ при държавния инженеръ съ 6 л. дневна заплата, когато държавниятъ инженеръ е заявявалъ, че той нѣмалъ нужда отъ този човѣкъ, нѣмало за него работа; но г. кметовиятъ гласъ билъ по-силенъ и г. инженерътъ прѣклонилъ глава и го назначилъ. Азъ отпратихъ къмъ г. Министра на Обществения Сгради, Ижтищата и Съобщенията слѣдующето запитване: (Чете.) „Истина ли е, че по силното и заплашително настояване на Плѣвентския кметъ прѣдъ държавния инженеръ въ Плѣвентъ е билъ назначенъ съ 6 л. дневна заплата полякътъ, чуждъ подданикъ, Албинъ Цибулски на служба, и то въпрѣки желанието на инженера, който е заявилъ, че никаква работа е нѣмало за тоя чиновникъ? Ако е вѣрно горното, не мисли ли г. министърътъ, че това назначение е запрѣтено отъ конституцията (чл. 65), както и какви мѣрки мисли да вземе, за да се не случватъ подобни нежелателни работи?“

Това е моето запитване.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! По интерпелацията на г. Такева ще има да отговоря слѣдующето. Азъ приемамъ — безъ да искамъ да зная лицата, които сж, тѣзи почтени и видни граждани отъ Плѣвентъ, които сж съобщили това на г. Такева — приемамъ, че всички граждани, не само отъ Плѣвентъ, ами и отъ цѣла

България, сж видни и почтени хора; така щото давамъ пълно довѣрие на тѣхъ и, въз основа на тази моя вѣра, азъ направихъ справка, да видя, дали е истина това, което г. Такевъ заявява, и получихъ отговоръ отъ инженера, за когото казва г. Такевъ, че билъ заплашванъ и той, благодарение на силното заплашване отъ Плъвенския кметъ, е направилъ такова нѣщо. Той отговаря съ телеграма № 1.374 така: (Чете.) „Не съмъ бивалъ заплашванъ отъ никого. Надничарътъ Цибулски държашъ съ надница въ канцеларията, защото има работа по пжтната повинность, по която той е добръ запознатъ, като бившъ чиновникъ въ постоянната комисия. Плъвенскиятъ кметъ никога не ми е говорилъ за Цибулски. № 1.374.“ Това е отговорътъ отъ началникъ-инженера, за когото се говори, че билъ заплашванъ и то силно заплашванъ отъ кмета.

Сега, касае се въпросътъ, дали г. Цибулски е чуждъ подданикъ или не. По този въпросъ азъ събрахъ свѣдѣния отъ окръжното управление, което ми отговори слѣдующето: (Чете.) „Въ изпълнение на телеграмата Ви отъ 21 того, подъ № 4.619 — отговорътъ е отъ 23 май № 4.626 — имамъ честъ да увѣдомя министерството, че г. Цибулски е български подданикъ, защото го е заварилъ закона за подданството и е признатъ за такъвъ отъ I-то Учрѣдително Народно Събрание. Записанъ е билъ до 1883 г. въ Видинската община, а оттогава досега е записанъ въ Плъвенската, дѣто се счита и неинъ гражданинъ и се ползува съ всички граждански и политически права. По-неже е билъ опълченецъ въ Освободителната ни война прѣзъ 1877 г., при разпушането на опълчението въ Пловдивъ прѣдложено му било отъ респективната власть и той постѣпилъ въ ново-сформируваната учебна дружина съ половинъ офицерско жалване, а слѣдъ разсформируването и билъ изпратенъ въ западниятъ отдѣлъ за дѣловодителъ съ 250 л. мѣсечна заплата, дѣто служилъ до 1882 г. Прѣзъ сжщата година постѣпилъ на гражданска служба по сждебното вѣдомство — за секретаръ при Видинския окръженъ сѣдъ. Прѣзъ мѣсецъ май 1883 г. билъ прѣмѣстенъ на сжщата длѣжностъ при Плъвенския окръженъ сѣдъ, дѣто служилъ до мѣсецъ априлий 1884 г. По-сетнѣ сжщо държавна служба е занимавалъ — длѣжността надзирателъ на емлячно и десетѣчно бюро. Послуженъ списъкъ за Цибулски не прѣдставлявамъ, тѣй като засега той нѣма такъвъ“.

Това е колкото се касае до неговото подданство. Сега, менѣ ми се струва, че отъ тѣзи свѣдѣния, които азъ дадохъ, излишно е по-нататкъ да говоря и върху другата частъ на интервюацията. Въ добавѣкъ, ако обичате, да ви дамъ и по-други свѣдѣния за този човѣкъ: той билъ опълченецъ въ 6-а дружина, 1-а рота, взималъ е участие въ Шипка, Шейново, Ахматлий и Казанлъкъ; негови другари въ дружината сж били: Иванъ Доковъ, Карастояновъ, Сливненски и пр. Добръ го познаватъ г. Филиппъ Симидовъ и г. Найчо Цановъ, билъ въ учеб-

ната команда и т. н. Досега, обаче, не е поисквалъ и не е получавалъ, въз основа на закона за поборниците и опълченците, никаква пенсия. Такъвъ е тоя служителъ, чието назначение било прѣдизвикано отъ нуждата да се водятъ тѣзи смѣтки по пжтната повинность, и нека се възползувамъ отъ тоя случай да ви кажа, че най-запемарената работа въ България, всѣки отъ васъ е съзнавалъ, е построяването на пжтищата у насъ. Благодарение на това, че най-малко внимание, най-малко органи има за изпълнението на тая тегоба и, разбира се, ако списъците не се водятъ правилно, ако нѣма органи да се събира тоя данѣкъ — пжтната повинность — ако своеврѣменно не се слѣди кой е изпълнилъ тая повинность и кой не, естествено е, че нито пжтища ще имаме, нито справедливъ данѣкъ ще имаме и всѣки пжтъ по-наивнитѣ хора, по-добритѣ хорица, които обичатъ да иматъ пжтища, ще работятъ, а по-хитритѣ, ако щете, по-заможнитѣ хора, които иматъ повече нужда отъ пжтища, ще изхитруватъ да избикалятъ дотамъ, щото да просрочатъ и подиръ, когато ги глобятъ, ще се явятъ въ сѣдилището, по закона за давността, ще кажатъ: нѣмате право да искате отъ насъ тия пари. А за уреждането на тия списъци потребенъ е билъ именно такъвъ единъ чиновникъ, който да приведе въ извѣстность тия списъци за пжтната повинность.

Менѣ ми се струва, че съ тия кратки обяснения, които ви дадохъ, ще бъдете и вие доволни, както и г. Такевъ.

М. Такевъ: Доволенъ съмъ.

М. Маджаровъ: Г-да народни прѣдставители! Не чухъ дали г. Такевъ е доволенъ, но менѣ ми се струва, че едно нѣщо има, което г. Министерътъ на Обществениятъ Сгради не обясни. Това лице трѣбва да е такова, което, безъ да е български подданикъ, заслужава да е такова, добило е своето подданство на основание на заслуги; но азъ мисля, че едно нѣщо не е ясно, а именно, отдѣ се плаща на този човѣкъ, защото зная, че се отпускатъ по бюджета... (Не се чуе.) а не се взематъ пари отъ кредита, отпуснатъ за камъни, за обикновени и врѣмenni работници, и не се дава да се увеличи персональтъ на инженеритѣ окръжни. Ако бѣше обяснилъ г. министерътъ този въпросъ, щѣхме да бждемъ доволни.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-да прѣдставители! По това, което запитва г. Маджаровъ, имамъ да кажа, че се плащатъ отъ кредита на Министерството на Обществениятъ Сгради, Пжтищата и Съобщенията, по дирекцията на постройките, отъ параграфа, който е за волнонаемнитѣ работници, а никакъ не отъ параграфа за постройка на пжтища и мостовѣтъ.

Министъръ А. Людскановъ: Макаръ да нѣма тукъ г. Юрданъ Теодоровъ да развие запитването

си, което е направилъ къмъ мене, азъ мисля, па и въпросътъ е такъвъ, че и въ негово отсъствие бихъ могълъ да отговоря. Затова ще моля г. секретаря да прочете запитването му. То е: какви ерѣдства можемъ да намѣримъ за подобрене финансовото положение на общинитѣ—защото, споредъ нашия правилникъ, както азъ разбирамъ, може да се отговаря и въ отсъствие на интерпелатора.

Д. Петковъ: Г-нъ министре! Съгласно правилника, трѣбва интерпелаторътъ да развие интерпелацията си и затова той трѣбва да бѣде тукъ. Не е въпросъ за бързане. Недѣйте отговаря въ отсъствието на интерпелатора, тъй като той може да ни даде нѣкои свѣдѣния при развиването на интерпелацията му.

Министъръ А. Людскановъ: Тогава недѣйте възрва насъ, министритѣ, да бѣдемъ постоянно готови да отговаряме. Въ 10 дена ние сме готови и не можемъ постоянно да туряме на дневенъ редъ отговоръ на интерпелации. Явяватъ се земледѣлицѣ и други и може би много основателно казватъ: постоянно ли ще ни занимавате съ интерпелации? Е добръ, да опрѣдѣлимъ единъ день въ седмицата, въ който да се отговаря на интерпелации. Въ настоящия случай въпросътъ е общественъ и, ако бѣше въпросъ, дѣто трѣбваше да се развива, азъ самъ щѣхъ да искамъ да бѣде тукъ интерпелаторътъ. Касае се за едно просто освѣтление, какво намѣрвало правителството да направи за подобрене хала на общинитѣ. Това е, мисля, просто питане, а той го е направилъ на запитване, на което мога да отговоря още сега. Ако искате и другъ пътъ може, но може и азъ да не се намѣри тукъ, та да не може да се отговори наврѣме.

Д. Петковъ: Менѣ ми се струва, че министритѣ ни най-малко не сж отговорни, ако интерпелаторътъ отсъствува. Щомъ минатъ десѣтъ дена, назначени за отговоръ, и интерпелаторътъ не присѣствува, прѣспокойно може да се мине мълчеливо.

Министъръ А. Людскановъ: Споредъ стария правилникъ минаваше се право на дневния редъ.

Д. Петковъ: Да не става прецедентъ да се отговаря на интерпелации, когато отсъствува интерпелаторътъ, защото има въпроси, дѣто може да се изслушва интерпелаторътъ.

Прѣдседателствующъ А. Франтъ: Съгласно чл. 63 отъ вътрѣшния правилникъ, „въ дена, прѣд-назначенъ за развиване на запитването, запитвачътъ е длъженъ да го развие. Прѣкрятване разискванията върху запитванията става съгласно чл. 38 отъ настоящия правилникъ, като се прѣдостави послѣдната дума на запитвача“. Затова да се уреди този въпросъ. Камарата има думата и азъ го поставямъ да гласуване.

Министъръ А. Людскановъ: Да се обяснимъ. Менѣ ми се струва, че по тоя начинъ голѣма мѣка е и за Народното Събрание, и за министритѣ. Въ другитѣ камари има опрѣдѣленъ день, въ който се отговаря на запитванията или на други въпроси. Нѣщо повече даже. Когато единъ депутатъ ще направи питане или запитване къмъ надлежния министъръ, прѣдупрѣждава го съ писмо, като му казва: г-нъ министре, въ утрѣшното засѣдание, или еди-кога си, намѣрвамъ да ви запитамъ върху еди-кой въпросъ. Защото вие разбирате по-добръ отъ мене, че ние управляваме държавата и не можемъ всѣки день да се намираме на 2 или 2½ ч. при отварянето, и при затварянето на засѣданието, за да бѣдемъ готови да отговаряме. Въ Франция какво правятъ? Като приеме министърътъ поменато писмо, министърътъ отговаря на запитвача съ частно писмо кога ще бѣде въ Камарата да отговори. А пъкъ у насъ всѣки день правятъ питаня и запитвания и въ началото, и въ края на засѣданията. Нашиятъ правилникъ е много либераленъ, признавамъ го, но той спѣва нашитѣ работи, по тоя редъ, който сме завели. За да се изгълкува правилника, можемъ да вземемъ едно рѣшение, щото всѣка сѣбота или всѣки петѣкъ, да рѣчемъ—единъ день въ недѣлята,—да има на дневенъ редъ интерпелации и тогава, като знаемъ, ние ще бѣдемъ тукъ, за да отговаряме въ срока. Въ такъвъ случай интерпелациитѣ, които стоятъ въ дневния редъ отъ три засѣдания и азъ нося книгата по тѣхъ въ моята папка, най-правилното щѣше да бѣде, като отсъствуватъ интерпелаторитѣ нѣколко дена, да се минава на дневния редъ. Никой не отрича правото на интерпелатора наново да направи своето запитване и наново ще се насрочи врѣме за да му се отговори. Инакъ сегашниятъ редъ не е удобенъ за насъ, защото сме длъжни да седимъ тукъ. Когато има засѣдание, ние сме длъжни да стоимъ тукъ, та не можемъ да си гледаме другитѣ държавни работи. Ние съ течение на врѣмето ще ви молимъ този редъ да се приеме: само надлежниятъ министъръ, който ще отговаря, на когото ще се правятъ питаня, да се намѣрва непрѣмѣнно тукъ въ извѣстно врѣме, а другитѣ министри, които не сж длъжни да отговарятъ и, слѣдователно, да присѣствуватъ тукъ, да си гледатъ своитѣ работи въ министерството. Тогава хемъ ще се експедира по-удобно държавнитѣ работи, хемъ ще се върши работата и тукъ. Азъ съмъ за тоя редъ. Ако искате постоянно да туряме на дневенъ редъ такива въпроси и да се занимава Камарата постоянно съ запитвания и питаня, тогава нашата цѣль не се постига.

М. Маджаровъ: Азъ не съмъ прѣвъзхитенъ отъ правилника, който имаме, но какво ще го правите: правилникъ е, трѣбва да го изпълняваме, додѣто да го измѣнимъ. Този правилникъ, г-да, прѣдписва, щото интерпелацията, която е направилъ единъ прѣдставителъ въ Камарата, да я развие. Това е

едно задължение за него; инакъ интерпелацията нѣма да има значение. Тази е само разликата между запитване и питане, че питането може да се направи устно, г. министърът да отговори и да се свърши; а интерпелацията е едно питане, което трѣбва да се развие отъ интерпелатора, и, въ единъ опредѣленъ срокъ, надлежниятъ министър да отговори. Сега азъ разбирамъ г. Министърътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи, дѣто се бои, да не се обърне работата на Камарата само запитвания да се правятъ. Това е неудобно, признавамъ го. И друго, тукъ въ правилника е прѣдвиденъ 10-дневенъ срокъ за отговоръ отъ страна на министра. Азъ мисля, че тия неудобства могатъ да се избѣгнатъ. Веднажъ заявилъ министърътъ, че е готовъ да отговори, но, че по причина отсъствието на интерпелатора иска да се отложи отговорътъ на интерпелацията, въ това отношение ние не можемъ да обвиняваме г. министра, защото нѣма нищо да пострада, ако се отложи отговорътъ, докато се яви интерпелаторътъ. Сега, г-да народни прѣдставители, понеже нѣма интерпелатора, азъ мисля, че ще бѣде по-добъръ да се отложи за утрѣ или други день, когато г. интерпелаторътъ бѣде тукъ. Ако и тогава нѣма интерпелатора, споредъ мене, нѣма защо да се отговаря на интерпелацията му. Азъ мисля, че интерпелациитѣ губятъ значението си, ако ние направимъ такова нѣщо.

Затова азъ ще моля или да се положи на гласуване този въпросъ за отлагане, или самъ г. министърътъ да се съгласи да се отложи отговорътъ на интерпелацията за оня день, когато ще се яви интерпелаторътъ. Азъ мисля, че това не е нѣщо неотложно.

Министъръ А. Людскановъ: Г-да! Азъ повдигнахъ въпроса не затова, че не съмъ съгласенъ да се отложи, но азъ го вдигнахъ, ако щете, за да се вентилира въпросътъ, понеже е мѣчно и за васъ, и за насъ. Ние трѣбва да управляваме работитѣ и врѣмето си така, за да не компрометираме нашето конституционно управление. Най-послѣ, азъ съмъ съгласенъ да се отложи отговорътъ на тая интерпелация за друго врѣме, но въ сѣщото врѣме ви моля да се обмисли въпросътъ, който повдигнахъ, и да го рѣшимъ при другъ случай.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Таслаковъ.

Д. Петковъ: Нали се отлага — какво ще говори?

Ц. Таслаковъ: Ама моля ви се, трѣбва да се вземе едно рѣшение веднажъ завинаги, за да нѣма утрѣ пакъ такъвъ въпросъ.

Азъ мисля, че мотивитѣ, които ни излага г. министърътъ, сѣ твърдѣ за уважаване. Азъ мисля, че не можемъ да поставяме запитванията така, щото по волята на запитвача да се отлагатъ вѣчно. Отъ друга страна, г. г. министритѣ могатъ да

искатъ всѣкога да се турятъ на дневенъ редъ запитванията, когато отсъствува запитвачътъ. И едното, и другото нѣма да ни доведе до добъръ край. Най-напрѣдъ, ако разискването на интерпелацията стане въ отсъствието на интерпелатора, нѣма кой да каже дали е доволенъ или не е доволенъ. Ето защо, за да се избѣгнатъ всички тия неудобства за въ бѣдѣще, азъ прѣдлагамъ слѣдующето: когато интерпелацията е сложена на дневенъ редъ и интерпелаторътъ неприсѣствува, интерпелацията остава безпрѣдметна и се минава на дневенъ редъ. Обаче, интерпелаторътъ има право да заяви да се тури на дневенъ редъ; ако не заяви, тя остава безъ отговоръ.

Министъръ А. Людскановъ: Вѣрно. Азъ съмъ съгласенъ.

И. Воденчаровъ: Прието!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нѣ Бобчевъ има думата.

С. С. Вобчевъ: Азъ се отказвамъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Министърътъ на Финанситѣ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че нѣма защо да се спираме сега, слѣдъ заявлението на г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, че се съгласява да се отложи отговорътъ на тази интерпелация, докато г. интерпелаторътъ дойде тукъ; нѣма защо да се спираме да тълкуваме или да правимъ измѣнения на нашия правилникъ. Когато се прѣдстави другъ такъвъ случай, тогава може би да направимъ прѣдложение да се направи такова тълкувание на правилника, или да се вземе такова общо рѣшение за правилника. Азъ моля засега да се съгласите да прѣмине по-нататѣкъ на дневния редъ, тъй като г. Министърътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи има и на други интерпелации да отговаря.

К. Мирски: Да се мине по-нататѣкъ!

М. Такевъ: Азъ бихъ молилъ, г-да прѣдставители, само едно — то е за улеснение. Тѣй като възможно е и министритѣ да сѣ готови и прѣди 10-дневния срокъ да отговорятъ — защото този срокъ е най-големиятъ за тѣхъ, а тѣ могатъ да отговорятъ въ сѣщия день, когато се прави запитването — то за да не се изненадватъ тѣзи, които правятъ запитването, добъръ ще направятъ г. г. министритѣ да съобщаватъ съ записка на бюрото, че министърътъ въ еди-кой день ще отговаря на еди-кой интерпелация, и туй да се пише въ дневния редъ. Като се афишира тамъ, да му мисли г. интерпелаторътъ. Азъ знамъ, че утрѣ или еди-кой день ще се отговори на нѣкоя моя интерпелация.

На г. министра нищо не му струва, ако съобщи на прѣдседателството, че азъ съмъ готовъ да отговоря. Г-нъ прѣдседателятъ туря интерпелацията на дневенъ редъ и народниятъ прѣдставителъ, като види афишираното, ще знае да се приготви и той. Напр., ще ви кажа съ мене какво стана. Азъ имамъ 2—3 интерпелации, на които е възможно сега да ми отговорятъ, но имамъ документи, които се намиратъ у дома ми. Това е само единъ примѣръ, какъ може единъ народенъ прѣдставителъ да бѣде изненаданъ. За да нѣма тази изненада, нека се туря това на дневенъ редъ, напр., ще отговоря по запитването за инженера въ Плевенъ, по Куртовоконарската кория, или по едн-кое си въобще. Така, струва ми се, ще се избѣгне това неудобство, да се отговаря на интерпелация въ отсъствие на прѣдставителя-интерпелаторъ, а заедно съ това ще се отстрани и желанието да се измѣнява правилникътъ.

Още една забѣлѣжка и свършвамъ. Недѣйте гледа, г-да прѣдставители, на запитванията като на нѣщо просто. Напротивъ, то е основно положение на нашата конституция: министритѣ да освѣтляватъ народното прѣдставителство, когато виждатъ, че има заблуждение по извѣстни въпроси не само у насъ, но и у онѣзи, които сж ни ги съобщили, защото ние не ги чоплимъ отъ прѣститѣ си; ние сме дошли тукъ и всѣки денъ получаваме такива депеши. Ето сега получихъ двѣ. Азъ питамъ г. министра, вѣрно ли е това, и г. министърътъ ще отговори. Това ще се пише въ дневницитѣ, хората ще го четатъ и ще се освѣтли общественото мнѣние. Затуй е прѣдвиденъ този въпросъ въ нашата конституция. (Г-нъ Т. Начовъ нѣщо възразява.) Ако г. Теню Начовъ иска да бръщолеви, той може да отиде въ Калековецъ, а не тукъ! Тукъ ние ще говоримъ върху положението, което е създадо днешното управление, а това е отговорността на министритѣ прѣдъ народното прѣдставителство, не за друго, а за освѣтление на общественото мнѣние и за несъставяне фалшиво мнѣние. Еди-кой си чиновникъ кралъ; еди-кой си чиновникъ фалшифициралъ; еди-кой си назначилъ невъзможни хора; а когато се освѣтлимъ, туй нѣщо ще се отстрани отъ общественото мнѣние и ще остане у насъ убѣждението, че дѣйствително имаме единъ редъ въ управлението. Прочее, азъ моля г. г. министритѣ да взематъ като начало да съобщаватъ на коя интерпелация кога ще отговорятъ и тя да бѣде вписана въ дневния редъ.

Б. Мирски: Не можемъ нито да го измѣняваме, нито да го допълваме, докато се не тури на дневенъ редъ. Щомъ г. министърътъ казва, че нѣма да отговори, да се мине по-нататкъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Воденчаровъ има думата. (И. Воденчаровъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Цановъ има думата. (Н. Цановъ: Отказвамъ се.)

Тѣй като часътъ е 7, ще вдигнемъ засѣданието.

Д. Драгиевъ: Ама какъ така? Засѣданието трѣбва да трае до 8 ч.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Съгласно правилника, засѣданието се вдига въ 7 ч. Сега ще наредимъ дневния редъ.

Д. Драгиевъ: Дневниятъ редъ не е изчерпанъ, а Вие вдигате засѣданието!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Часътъ е вече 7. На дневенъ редъ ще имаме отговоръ на министритѣ на разни запитвания.

Д. Драгиевъ: Искаме да бѣдатъ поставени на прѣвъ дневенъ редъ турнатитѣ законопроекти въ днешния дневенъ редъ!

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ моля, г-да народни прѣдставители, да се съгласите да гудимъ на дневенъ редъ най-напрѣдъ провѣрката на онѣзи избори, съ които комисията е готова. Слѣдъ това прѣдложенията на г. г. земледѣлцитѣ и послѣ отговоръ на разни интерпелации. (Гласове: Съгласни!)

Ц. Таслаковъ: Моля, искамъ думата! (Г-нъ И. Воденчаровъ говори нѣщо.)

Д. Драгиевъ: Какво да чакаме, г-нъ Воденчаровъ? (Глъчка.) Ние правимъ прѣдложения, нека се разгледатъ, и ако се отхвърлятъ, тогава...

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля ви се, тишина, г-да!

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ моля да се обърне сериозно внимание върху единъ въпросъ. Господата отъ центра, начело съ г. Забунова, миналата година, когато засѣдавахме 4 ¹/₂ мѣсеца, когато имаме толкова работа и искахме всѣка вечеръ да продължаваме засѣданието, най-много възставахъ, а днесъ, когато виждатъ, че не сж турнати работи за разглеждане, викатъ: „дайте сега да засѣдаваме!“ Нѣмате работа, г-да, какво ще засѣдавате тукъ? Защо не идвате въ комисиятъ, за да се приготви работа? (Нѣкои отъ земледѣлческата група възразяватъ.) Има избори за разглеждане. Не можете да се прѣдставите за светци, че искате да работите, защото нѣмате работа прѣдставена отъ комисията. Вие мислите, г-да народни прѣдставители, че паритѣ, които вземаме тукъ, ще опропасть Бѣлгария! Не; ще опропасть Бѣлгария глупавитѣ рѣшения, които можемъ да вземемъ. Ето защо азъ мисля, че на г. Забунова не трѣбва да се обръща внимание. (Смѣхъ.)

Д. Драгиевъ: Г-нъ Таслаковъ! Вие сте подписали прѣдложенията, които сме внесли! (Прѣръ-

кание между г. г. Таслакова и Драгиева. — Голѣма глѣчка.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Министра на Финанситѣ, да си вдиг-

натъ ржката. (Болшинство.) Приема се. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Кога ще има засѣданіе?) Въ срѣда. (Звъни.) Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. и 5 м. послѣ пладнѣ.)

Подпрѣседатели: { **Д. К. Поповъ.**
А. Франгя.

Секретарь: **П. Шоповъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гължбовъ.**